БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

40-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Улаан-Үдын горкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй орган

№ 11 (10072) | 1963 оной январиин 13, воскресени | Сэн 2 мүнгэн

ерховно Соведэй Президиумэй Указ

. И. Штыковада Социалис лай Геройн нэрэ зэргэ олгохо тухай

о ажалайнь, үүлтэрэй хони талаар хэдэн эрхим үрэ айнь түлөө бластиин Па- ой «Больше-вик» колхозой хонишон нүхэр **Штыкова** Елизавета Ивановнада **Социалис Ажалай Геройн** нэрэ зэргэ олгожо, **Ленинэй** орден, **«Хадуур, Балта»** гэжэ алтан медаль барюулха.

-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. БРЕЖНЕВ.

-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

емль.
нвариин 11.

***

колхозой овска үүлтэ- бэрилгын мас- кова үнгэрэг- тэ ехэ амжал- рэ эхэ хонин н хурьга аба- оо.

Ивановна -гай ноябриин элмэридэ ха- . Пленумһээ байхадаа, 370 мүнөө жэлдэ аха гэжэ тэрэ

Е. И. Штыкова хонин һүрэгөө шэнэ, таарамжатай зохидоор баригдаһан, уужам байрада оруулаа. Хони харууһалха талаар бүхы хүшэр хүдэлмэринь эндэ оньһожоруулагданхай. Фермэнь мянга табан зуун хонино й байхаар хараалагданхай юм. Солото малшан, шэнэ юумэ үүсхэгшэ мүнөө жэлэй тэн багаар эды шэнээн хонитой болохо гэжэ байнхай.

(ТАСС-ай корр.).

АН БҮХЭНДЭ ОНСО АНХАРАЛ

-гай ноябриин эбэринүүд ха- ые ударидал- элбэрие тодо олгохо зуураа, замуудые заа- яа соёл куль- талаар нюта- үүргые улам

агай Соведүүд льно-ажаһууда- ые саг болзор рэ ехэтэйгээр итын бүхы ор- хүдэлмэрине болгохо, эмхид- н хүдэлмэри эй аша туһаар н түргөөр хүг- нүлөө үзүүл-

үедэ республи- он совхозуудай зорилго юуб бэлжэлгые эм- түл түрэсын нэ- гөөр үнгэргэ- о. Тиимэ тула хүдэлэгшэдтэ он бусад али н талаар таа- байдал олгохо талаар нютагай организацинууд атай байһанаа эржэ, бага бэ- ябуулжа байн- Хяагтын үйлэд- лениин Карл мжэтэ Соёлой орынь нүхэр нгаяа малай лһээр ажал хү- һонирхолтой, болгожо шадан- алшадта гү, али ожо, концерт онүүдые үнгэр- й жэшээ барим- мараар хэрэг- ы ажал хүдэл- бодомжотой зо- хэдэг байна. байшангай дэр- н совет ехэ-хэн үүргэ дүүргэнэ. Мүн тэндэхи Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой Жаргалантын участково больницын (даагшань врач Шитова) хүдэлмэрилэгшэд ямар ехэ оролдосотойгоор хүдэлнэб. Тэдэнэр колхозой центрһээ холо ажаһуугаа малшадта хододоо ошожо, хөөрэлдөөнүүдые хэдэг, медицинын туһаламжа үзүүлдэг байна. Эндэ эмнэлгын хүдэлмэрилэгшэдэй өөһэдын эдэбхи үүсхэлһээ гадна, нютагай сомоной Соведэй болон участково больницын дэргэдэхи ниитын соведэй хүдэлмэрие онсолон тэмдэглэмээр.

Иимэ ушарта ажалшад али бүхы талаараа хангагданги байжа, хүдэлмэриһөө һаатангүй, улам ехэ эдэбхитэйгээр ажалладагшье байна. Теэд таатай зохидоор түхеэрэгдэһэн клуб гү, али культбаза соо ажалайнгаа һүүлээр ном, газетэ уншажа, радио шагнажа, кино хаража бэеэ амаруулхада гү, али үлүү ябадал гаргангүй эд бараагаа худалдан абахада, эмнүүлжэ байхада ямар ехэ урматай зохид гээшэб.

Зүгөөр колхоз, совхозой центрһээ холо ажаһуудаг малшадай али бүхы эрилтые хэрэгсээдэггүй, хангадаггүй баримтанууд үзэгдэнэ. Энээн дээрэһээ шалтагаалжа, ажалай журам эбдэхэ, архи уужа сагаа дэмы хооһоор хаяха ушарнууд болоно. Жэшээнь, Баргажанай үйлэдбэриин управлениин Хурамхаанай совхозой Аргадын, Гааргын фермэнүүдтэ культбаза мүнөө хүрэтэр ёһоор эмхидхэгдээдүй. Һүнэй машинын байдаг гэр соо улаан булан нээһэн болоод лэ, хамаг ажалаа хизаарлажархёо. Тэндэхи залуушуул клубай гү, али библиотекын хүдэлмэрилэгшэдэй ерэхые хүлеэгээд лэ, өөһэдөө ямаршье үүсхэл гарганагүй. Гадна дурсагдаһан совхоздо агитбригада хүдэлнэгүй, холын фермэ болон отарануудта элидхэл болон хөөрэлдөөнүүд эмхидхэгдэнэгүй, эмнэлгын хүдэлмэрилэгшэд тиишэ үнинэй ошоногүй. Тиихэдэнь тэндэхи нютагуудтахи Соведүүдэй гүйсэдкомууд, ниитын соведүүд энээн тушаа хэмжээ абанагүй. Мүн иимэрхүү баримтанууд Хориин, Зэдын үйлэдбэриин управлениинүүдэй олохон колхоз, совхозуудта үзэгдэнэ.

Малшадай үдэр бүриин шухала эрилтэнүүдые хайхарамжатайгаар хангажа, ажал хүдэлмэридэнь бодото туһаламжа үзүүлхын тулада нютагай партийна, профсоюзна болон комсомольско организацинууд, илангаяа Соведэй органууд ехэ үүсхэл оролдолго гаргаха уялгатай. Тиихэдээ культбазануудые һайнаар түхеэрхэ, хододоо ариг сэбэр, дулаан байлгаха, хүдэлмэриень түсэбэй ёһоор һонирхолтой зохидоор ябуулха, концерт, кино харуулха, элидхэл, хөөрэлдөө эмхидхэхэ болоно. Тэрэшэлэн худалдаа наймаанай эмхи зургаанууд гүүртэ болон отаранууд дээгүүр автолавкануудые саг үргэлжэ ябуулха зорилготой. Медицинын хүдэлмэрилэгшэд фермэ болон отарануудта тусхай графигай ёһоор ошожо байха, тэндэ эмнэлгын-профилактическа хүдэлмэри эрид гуримшуулха, ажалшадта үдэр бүриин шухала туһаламжа үзүүлхэ болоно.

Илангаяа малшадай дунда ойлгууламжын хүдэлмэри, эмхидхэхэ хэрэгтэ нютагай Соведүүдэй гүйсэдкомууд, тэдэнэй саг үргэлжын комисси шиидхэхы үүргэ дүүргэхэ юм.

Байгша оной мартын 3-да нютагай Соведүүдтэ һунгалта болохонь мэдээжэ. Тэрэнии е угтуулан, нютагай Соведүүд хүдэлмэреэ бүришье һаа үргэн дэлисэтэйгээр эмхидхэжэ, дутуу дундануудаа ябууд усадхажа, ажалдаа эрид хубилалта хэхэ болоно.

Хонин бүриһөө хурьга абаха гээшэ хонишон бүхэнэй дайшалхы зорилго

Тогтомол графигаар...

Хориин үйлэдбэриин управлениин ажахынуудта нарай хурьгадта тусгаар ургуулһан тарянай ногоон эшэ эдюулнэ, мүн эхэ хонидой тэжээлэй рациондо силос үгэнэ.

ХОТОГОР УУЖАМ Хори болон Хэжэнгэ, сэлгеэ сагаан Чисаана, Ярууна нютагуудаар январиин ян гэмэ хүйтэн ханхинажа, мүн тэндэмнай хонидой түл абалгын айхабтар халуун хүдэлмэриин хаһа түлэг байна гээшэ.

Эгээл энэ үбэлэй хүйхэр хүйтэнэй үедэ тэндэхи хонишод хонидоо тон богонихон болзорто һайнаар түрүүлжэ, хурьгадаа үхэл гарзагүйгөөр түлжүүлхын тула үнэн зүрхэнһөө оролдожо байһаниинь элитэ. Мүнөө Хориин үйлэдбэриин управлениин харьяата ажахынуудһаа түрүүшын хурьгадай абтажа байһан тухай баяртай мэдээсэлнүүд ороно.

Анаагай совхозой дүрбэдэхи отделенидэ түл абалга тон эмхитэйгээр эхилэнхэй. Эндэ үнгэрэгшэ жэлэй август һарада искусственна үрэжүүлгэ хэгдэһэнэй ёһоор байгша оной январиин арбан болотор 900 хурьган абтаха байһан аад, мүнөө 897 хурьган гараад, бултадаа тобир һайнаар түлжүүлэгдэнэ.

—Искусственна үрэжүүлгые зүбөөр, богонихон болзорто үнгэргэһэнэймнай ашаар хурьгад хараалагдаһан график, саг соогоо алгадгүй гарадаг байна. Жэшээнь, манай бригадада үрэжүүлэгдэһэнэй ёһоор январиин 10-да 440 хурьган гараха аад, тэрэмнай үлүү дутуугүй гараал даа,—гэжэ ажахын тоосоото бригадын ахалагша хонишон, коммунист нүхэр Цыренов хөөрэнэ.

Тус отделенидэ январь, февраль, март соо хамтадаа 5200 гаран хонид хурьгалха юм. Эндэхи хонишодой бүхы бригаданууд түл абалгадаа урда урдынхиһаа һайнаар бэлдэжэ, эмхитэйгээршье үнгэргэжэ байна. Тусхайлбал, ахалагша хонишод: Смородникова, Цыбиков болон бусадай хүтэлбэрилдэг ажахын тоосоото бригадануудта шэнэ жэлһээ хойшо 190—267 хурьгад абтаад, бүрин бүтэнөөр харууһалагдажа байнхай.

Хурьгадые гарзагүйгөөр, һайнаар түлжүүлхэ хэрэгтэнь хонишодто туһалха зорилготойгоор Улаан-Одон тосхоной эхин һургуулиин (даагшань Д. Будаев) һурагшад, багшанар һайшаалтай үүсхэл гаргаа. Эдэнэр өөһэдынгөө хүсөөр гидропонно арга хэрэглэн, үбэлэй сагта орооһо тарян уһанда дэбтээжэ ургуулаад, зөөлэхэн ногоон эшэ намааень нарай хурьгадта эдюулхэ гэжэ шиидээ. Энэнь ямар ушартайб гэхэдэ, иимэ аргаар ургуулһан тарянай ногоохон эшэ, үндэһэндэнь нарай малай бэедэ айхабтар туһатай витамин, белок гэхэ мэтэ шухала зүйл элбэг байдаг шуу.

Һүүлэй арбаад шахуу үдэрэй турша соо Хэжэнгын, Үдын совхозуудта хонид түлэг хурьгалжа эхилэнхэй. Январиин 10-най мэдээгээр, Хэжэнгын совхоздо 2 мянга һайса гаран хурьгад гараад, нэгэшье толгойн гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлэгдэнэ. Совхозой суута хонишон Цэнгэ Буянтуев, Түдэб Тушинов болон бусадай даадаг ажахын тоосоото бригаданууда үбһэ тэжээл элбэгээр бэлэдхэгдэжэ, байра байдалынь һайнаар түхеэрэгдэнхэй. Түрэхын урда, мүн түрэһэншье хойнонь эхэ хонидтоо силос горитойгоор эдюулнэ, тусгаар витамин элбэгтэй үбһэшье үгэлсэнэ.

—Энээнэй ашаар эхэ хонид хараа байса һү орожо, хурьгадаа садхаасатай болоно. Һүнэйнь шанаршье баһал һайн болодог. Хурьгалһан хонид силос эдихэдээ хүсэ шадалаа табихагүй, тобир сула байна,—гэжэ хонишод хэлэнэ.

Эдэ үдэрнүүдтэ хонишодой бригадануудта хурьга абалсахын тула Улаан-Үдэ городһоо, Хори тосхонһоошье (тэндэхи организаци, эмхи зургаануудай) хүдэлмэрилэгшэд, алба хаагшад өөһэдынгөө һайн дураар колхоз, совхозуудта олоороо гарана.

Б. Сыренов.

2800 хурьгад абтаба

Түл абалгые түгэс бэлэдхэлтэйгээр угтаһан Юрөөгэй Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой түрүү хонишод түрүүшынгээ амжалта туйлажа байна.

Мүнөө эндэ 2800 хурьгад абтаад, гарзагүйгөөр түлжүүлэгдэнэ. Жэшээлхэдэ, ахалагша хонишон Бүтэд Батуевагай эрхилдэг отарада 410, Бүтэд Банзаракцаевагай отарада 240 хурьгад абтанхай. Дурсагдагша хонишод һайн үрэ дүн туйлахын тула хонидоо оролдосотойгоор харууһална, зүбөөр эдеэлүүлнэ. Тэрэшэлэн хурьгатай хонидые илгажа хааха хаамагууд, эдеэлүүлхэ, уһалха хобоонууд хүсэд түхеэрэгдэһэн, хурьгатай хонидой байрын хананууд һайса шабагдажа, нэгэшье нүхэ һүбэгүй болгогдоо. Мүн түл абалгын хаһа соо хүрэхөөр үбһэ, һолоомон зөөгдэнхэй.

Түл түрэсэ һайнаар абаха хэрэгтэнь хонишодто али болохоор туһалха, энэ халуун хаһа соо бригадануудта хурьгашадые нэмэжэ үгэхэ, тэдэнэй культурна болон ажаһуудалай эрилтэнүүдые хангаха талаар колхозой правлениин, партийна комитедэй зүгһөө зохихо хэмжээнүүд абтаа. Колхозой хүтэлбэрилэгшэд ахалагша хонишодһоо, мэргэжэлтэдһээ бүридэһэн тусхай комисси эмхидхэжэ, эхэ хонидой бүхы отарануудые шалгаад, дүнгыень парткомой болон правлениин хамтын заседани дээрэ зүбшэн хэлсэжэ, элирүүлэгдэһэн дутагдалнуудые усадхаһан байна. Тэрэшэлэн амжалта туйлаһан хонишодые урмашуулхын тулада тусхай хэмжээнүүд баталагдаа, мүн хонишодой бригаданууд та 26 хурьгашад нэмэжэ үгтөө.

Манай корр.

Гэрэй эзэн эхэнэрнүүд—хурьгашад

Энэ жэл 10 мянга гаран хурьга абахын тула манай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой хонишод болон бусадшье хүдэлмэрилэгшэд үргэн мүрысөө дэлгэрүүлээд, үүсхэл эдэбхитэйгээр ажаллажа байна. Хонишон бүхэн байра байдалаа һайса түхеэрэнхэй, үбһэ тэжээлээ хүсэд хүрэхөөр газаагаа зөөжэ абанхай. Хони, хурьгадай байха дал хорёонууд, хашаа клеткэнүүд, мүн кормушканууд сэбэрээр, зохидоор түхеэрэгдэһэн байна. Илангаяа совхозой эрхим хонишод Шалсама Цыремпилова, Галя Дамбаева гэгшэдэй даадаг отаранууд һайн бэлэдхэлтэйгээр түрүүшынгээ хэдэн арбаад хурьгадые абаба. Залуу хонишон Галя Дамбаевагай отара түрүүшынхеэ түрэхэ 530 хонидһоо бүридүүлэгдэжэ, шэнээр түхеэрэгдэһэн байрада байлгагдана.

Колхозой эхэ хонид гол түлэб февраль һара соо түрэхэ юм. Тиимэһээ мүнөө отара бүхэндэ түрүүшын лэ 7-8 хурьган абтаад байна. Хэдыхэн үдэрһөө хурьгадай олоороо адхаржа эхилхээ байхадань, колхозой правлени болон партком бэлэдхэлэй түгэсхэлэй хүдэлмэри ябуулжа байнхай.

Һаяхан колхоздо олон зоной хабаадалгатай суглаан зарлагдажа, түл абалгын үеэр хонишодто туһалха, мүн хурьгашад боложо хүдэлхэ хүнүүд олдоһон байна. Баян голдоо үхибүүдэй ясли нээжэ, гэрэй эзэн эхэнэрнүүдые дүтын отарануудта хурьгашад болгон хүдэлгэхөөр шиидхэгдээ.

Тиигэжэ манай колхоз түл абалгаяа бэлэдхэл ехэтэйгээр угтана.

А. Атутов,
Баргажанай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой парткомой секретарь.

СФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указһаа

РСФСР-эй Верховно Соведтэ һунгаха һунгуулиин округууд тухай

туциин 25-дахи статьягай, «РСФСР-тэ һунгаха һунгалта тухай Дүримэй» статьянуудай үндэһөөр РСФСР-эй Верховно Президиум Верховно Соведтэ һунгаха округ байгуулха гэжэ 1963 оной ян- оогоо, тэрэ тоодо:

УРЯАДАЙ АССР

н һунгуулиин округ (центрынь — гүйсэдком).

дой Железнодорожно, Советскэ районууд.

һунгуулиин округ (центрынь — й Октябрьска райгүйсэдком).

дой Октябрьска район; Мухар-Шэбэ- -Үдын хүдөөгэй районууд.

784. **Забайкальска** һунгуулиин округ (центрынь— Хоринск тосхон).

Баунтын, Хориин хүдөөгэй районууд;

Загарайн промышленна район; Онохой гэжэ хүдэлмэришэнэй посёлок.

785. **Хяагтын** һунгуулиин округ (центрынь—Хяагта город).

Хяагтын, Зэдын хүдөөгэй районууд; Гусиноозерск, Закаменск городууд; Баянгол, Гусиное Озеро, Инкур, Наушки, Холтосон, Сүхэ гэжэ хүдэлмэришэнэй поселогууд; Новоселенгинск сельсовет.

786. **Прибайкальска** һунгуулиин округ (центрынь — Кабанск тосхон).

Прибайкальска промышленна район; Баргажанай, Кабанскын, Хойто-Байгалай, Түнхэнэй хүдөөгэй районууд.

ядай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

ын архивуудай эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдые ядай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай

жэлдэ һайнаар хүдэлһэнэйнь он дотор архивай хэрэг эрхил- 50 жэлэй ойтой дашарамдуулан, СР-эй Верховно Соведэй Прези- лэй грамотаар шагнаха:

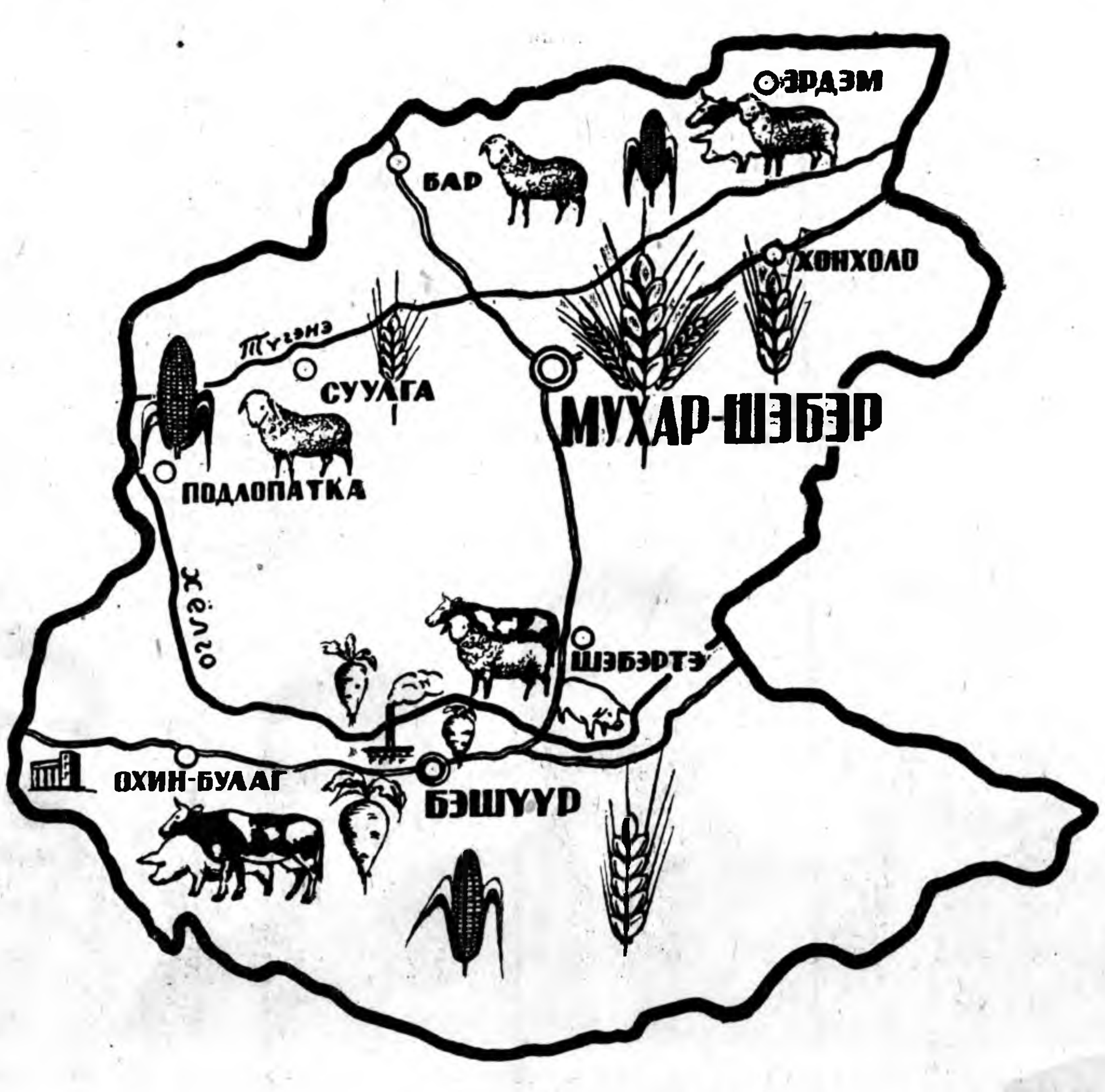
Агриппина Андреевнае — ряадай обкомой партархивай мэрилэгшэ.

Тамара Георгиевнае — Буряа- Министрнүүдэй Соведэй дэргэ- таһагай ахалагша научна хүдэл-

3. **Кравцова** Ольга Георгиевнае — Архивай организациин ахалагша инспектор.
4. **Мясникова** Варвара Ивановнае — Буряадай АССР-эй гүрэнэй центральна архивай агсан хүдэлмэрилэгшэ, пенсионер.
5. **Петухов** Георгий Николаевичые — Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи архивай таһагай начальник.
6. **Цыренова** Екатерина Андреевнае — Буряадай АССР-эй Верховно Сүүдэй архивариус.
7. **Челюбеева** Нина Георгиевнае — Бэшүүрэй аймагай гүрэнэй архивые даагша.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. ХАХАЛОВ.
Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь Ч. ДОРЖИЕВ.
-Үдэ, Соведүүдэй байшан. 1963 оной январиин 9.

Барагдашагүй арга боломжотой баян нютаг

КПСС-эй ЦК-гай ноябриин Пленумэй шиидхэбэриин ёһоор Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй аймагууд нэгэдэжэ, Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлени болобо.

Энэ управленидэ 13 колхоз, 4 совхоз ороно. Эдэнэр 494 мянган эдлүүриин, тэрэ тоодо 190 мянган гектар тарянай газартай.

Республикын гүрэндэ худалдадаг тарянай хахадынь шахууе эндэхи ажахынууд тушаадаг.

Тус управлениин партийна конференци үнгэргэгдэжэ, партком байгуулагдаба. 46 партийна организаци энээндэ ороно. Эндэ ородог 2037 партиин гэшүүдэй 1320 коммунистнуудынь колхоз, совхозуудай үйлэдбэридэ ажаллана.

Энээн тухай материал 2-дохи хуудаһанда уншагты

1963 оной январиин 13.

БАРАГДАШАГҮЙ АРГА БОЛОМЖОТОЙ БАЯН ДЭЛГЭР НЮТАГ

Мухар—Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин партийна конференциһээ

Урдань хоёр ондоо нютагай управленидэ байһан Бэшүүр, Мухар-Шэбэрэй аймагуудай ажахынуудтахи партийна организациин түлөөлэгшэд КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй шиидхэбэриин ёһоор, партийна органуудай байгууламжые шэнээр, үйлэдбэриин шэнжэ үндэһөөр байгуулхаяа эндэ суглараа. Конференцидэ хабаадагшад «Партиин ЦК-гай ноябриин Пленумэй дүнгүүд, үйлэдбэриин управлениин партийна организацинуудай зорилгонууд» гэһэн асуудал зүбшэн хэлсээ. Энэ асуудалаар эмхидхэлэй бюрогой түрүүлэгшэ **Ц. Цыбиков** элидхэл хээ.

Хүдөө ажахын гол продуктнууд болохо ороохо таряа, һү, мяха абаха, гүрэндэ худалдаха талаараа республика соогоо эгээ баян, Буряадай Украина гүүлдэг анхандаа Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй аймагууд хамтаржа, Мухар-Шэбэрэй колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управлени боложо нэршэбэ.

НИИТЫН БАЯЛИГ ГАЗАР ТАРЯАЛАНҺАА

Мухар-Шэбэр, Бэшүүрэй колхоз, совхозуудта газар тарялан хүгжэнги һалбари болонхой. **Үнгэрэгшэ жэлдэ управлениин таряашад гектар бүриһөө 11,6 центнер таряа хуряажа, гүрэндөө 2 миллион 600 мянган пүүд ороохо таряа худалдаа.** Зарим ажахынууд бүришье ехэ амжалта туйлаа. Жэшээнь, **«Коммунизм» колхоз (түрүүлэгшэнь Н. Тютрин) 3800 га ороохото ургамалай га бүриһөө 18,3 центнер ургаса хуряажа, гүрэндөө 33 мянган центнер гэхэ гү, али гектар газарһаа 10 центнер таряа худалдаа.** Тиигэжэ тус колхоз орон соогоо суурхаа. Мүн «Эрдэм» совхоз (директорынь Ц. Доржиев) га бүриһөө 16 центнер таряа хуряагаад, гүрэнэй амбаарта гектарай 6 центнер гэхэ гү, али бүхыдөө 50 мянган центнерһээ дээшэ таряа оруулаа. Иимэ жэшээнүүдые дурдаха болоо һаа, управленидэ олон.

Ниитынгээ һүрэг малда тэжээл бэлдэхэ талаар яһала һайн үрэ дүн туйлагдаа. «Полиин хатанай» абари зан һайса таниһан, жэл бүри үндэр баян ургаса абадаг кукурузашад эндэ олон. Нэрлэбэл, Суулгын совхозой суута кукурузашад Н. Кондратюков, Д. Жанаев, «Забайкалец» колхозһоо Носков, Ждановай нэрэмжэтэ артельһээ Цоктоев, Бадмаев, Калининай нэрэмжэтэ колхозһоо Устинов болон бусадые дурдамаар. Жэшээнь, Николай Кондратюков, Дамба Жанаевай звенонууд 1960 ондо Мухар-Шэбэрэй колхоз, совхозуудта бүхыдөө хуряагдаһан кукурузын силосһээ һураггүй ехые үнгэрэгшэ жэлдэ 600 га газарһаа абаа һэн.

Бүхыдөө управлениин ажахынуудта 170 мянган тонно гэхэ гү, али үнеэн бүридэ 15 тонно хүртэхөөр кукурузын силос дарагдаа.

Тарян ажалдахи эдэ бүхы амжалта миин өөрөө ерээ бэшэ ааб даа. Түрэл Коммунис партиин XXII съездын тогтоол болон КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй түүхэтэ шиидхэбэринүүдые бэелүүлжэ эхилһэнэй түрүүшын лэ алхам гэжэ хэлэлтэй. Нэн түрүүн ургаса ехээр үгэдэг шэниисэ, горох, кукурузын талмайнуудые нилээд үргэдхэжэ захалһанай үрэ мүн. **Ороохото ургамал соо шэниисын талмай 72,3 процентдэ хүрөө. Энээнэй ашаар управлениин харьяата ажахынууд гүрэндэ 244 мянган центнер таряа худалдаха түсэбөө 163,8 процентээр дүүргээ. Бүхыдөө гектар бүриһөө 4,3 центнер ороохон гүрэндэ худалдагдаа.**

— Туйлаһан амжалтамнай хадаа түрүүшымнай алхам гээшэ. Бусад управленинүүдтэ орходоо байгаалиингаа эрхэ байдалаар, хүрьһэ һайнтай газарайнгаа талааршье үлүүсэ һайнбди. Алтан шаргал шэниисэ, коммунизмда орохо гурбан хүлэг—кукуруза, горох, саахарай свёкло ургуулха, атар тарган адууһа мал үдхэхэ талааршье дүүрэн арга боломжотойбди,—гэжэ элидхэлшэ, мүн үгэ хэлэгшэд онсолон тэмдэглээ. Энэ юу харуулнаб гэхэдэ, партиин ЦК-гай Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бодотоор бэелүүлхын түлөө управлениин коммунистнуудай эрмэлзэжэ байһые гэршэлнэ.

Эгээ түрүүлэн Бэшүүрэй саахарай заводой директор **Перевалов** трибунада гараад иигэжэ хэлэбэ:

— Манай завод хоридохи жэлээ хүдэлжэ байна. Теэд энэ үе соогоо нэгэшье дахин дүүрэн хүсэндөө хүдэлжэ үзөөгүй. Жэлнай 12 һаратай гээшэ ааб даа. Гэтэр заводнай арайхан гэжэ хоёр һара соо хүдэлөө болоод лэ саахарай свёклын үгы дээрэһээ хүдэлмэрeэ зогсоодог гуримтай. Ушар шалтагааниинь хадаа нэн түрүүн заводнай түүхэй эдээр сағ үргэлжэ дуталдадаг. 1962 ондо гүрэндэ 42 тонно саахар дутуу үгөөбди. Бидэниие Хяагтын, Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй колхоз, совхозууд саахарай свёклоор хангадаг гээшэ. Энэ ургамалай ажахыда али тухай орошо олзотой байдагыень хүтэлбэрилэгшэд, агрономууд һайн мэдэжэ байбашье, тарилгын талмай үргэдхэхэ, ажалыень оньһожоруулха, агротехникэ наринаар сахиха тушаа һаналаа мүртэйгөөр табидаггүй. Үнгэржэ ерэхэдээ Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй колхоз, совхозууд хамтадаа Бэшүүрэй XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой механизатор—свёклошон Евсей Павловай звеногойхидһоо һураггүй бага свёкло гүрэндэ худалдадаг байба. **(Зал соо энеэдэн [...]арана).** Нүхэд, энэмнай энеэдэн бэшэ, харин ханяадан гээшэ. Заводой дүүрэн хүсэндөө хүдэлхын тула адагынь 230—250 мянган центнер саахарай свёкло хэрэгтэй. Дээрэ дурсагдаһан байдал тушаа шэнэ эмхидхэгдэһэн управлениин хүтэлбэрилэгшэдтэ, парткомдо элидхэхэ гэжэ манай партийна организациин гэшүүд намда захяа һэн,—гээд Перевалов үгээ дүүргэнэ.

Нүхэр Переваловай энэ асуудал тушаа үгэ хэлэжэ, гурбан аймагуудай колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, агрономуудые шүүмжэлхыень нэгэнтэ бэшэ дуулаһан байнаб. Хоёр жэлэй саада тээ Бэшүүрэй партийна конференци дээрэ эдэл дутуу дунданууд тухайгаа тэрэ хэлээ һэн. Тэрэ гэһээр нилээд саг үнгэрөө. Хүдөө ажахые хүгжөөхэ талаар хэдэн шухала хэмжээ ябуулга, шиидхэбэринүүдые парти, правительство гаргаа гээшэб?! КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленум дээрэ Никита Сергеевич Хрущев саахарай свёклые коммунизмда орохо хүлэгэймнай нэгэн гээшэ гэжэ нэрлэһые һаная. Тиин гэһээ үнэтэ энэ техническэ ургамал тушаа хайша хэрэгээр хандадаг ушар управлениин ажахы бүхэндэ бии байһаар.

Колхоз болон совхозуудай үйлэдбэридэ тарян ажал гол һуури эзэлхэ ёһоороол эзэлхэ гэжэ Н. С. Хрущев ЦК-гай Президиумдэ эльгээһэн бэшэг соогоо, мүн ноябриин Пленум дээрэшье онсолон тэмдэглэһэн байна. Энэ талаар управлениин харьяата ажахынууд түрүүшын алхам хээ. **1963 ондо шэниисээ бүри ехээр тарибал, Эхэ орондоо 3,5—4 миллион пүүд таряа худалдаха дүүрэн арга боломжотой** байһан тухайгаа элидхэлшэ болон үгэ хэлэгшэд—партийна организациин секретарьнар **Ревенский, Леонов, Некипелов,** совхозой директорнүүд **Цыренов, Козлов,** агроном **Иванов,** управлениин начальник **Хороших** болон бусад тэмдэглээ.

Ушар иимэһээ управлениин ажахынууд газар таряалангаа зүбөөр, аша үрэтэйгөөр ашаглаха ёһотой. Гэбэшье обёос, ногоон һолоомонуудта үшөө ехэ талмай үлөөгдэдэг зандаа. Үнгэрэгшэ 1962 ондо ургаса бага-тай ургамалнуудаар аяар 14 мянган гектар һайн газар эзэлэгдэжэ байгаа. Хэрбээ тэрэнэй арба мянган гектарта шэниисэ таряад, га бүриһөө арбан центнер ургаса хуряабал, 610 мянган пүүд шэниисэ нэмэжэ абаха аргатай байгаа. Тиигэбэл хахалагдадаг газарай га бүриһөө 2,2 центнер бэшэ, харин 2,5—3 центнер таряа худалдажа шадаха байгаа. Хэнэй гэмээр энэ арга боломжо, нөөсэ хүсэд хэрэглэгдээгүйб гэжэ асууя? Нэн түрүүн Охин Булагай совхоз, Логовскиин, Калининай, XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, коммунистнуудай гэмээр болоо гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, эдэ ажахынууд гектар бүриһөө даншье бага ургаса хуряагаа бшуу. Жэшээнь, управлениин бүхыдөө хахалагдадаг газарай га бүриһөө 2,2 центнер таряа гүрэндэ худалдажа байхадань, Охин Булагай совхоз (директорынь Плюснин) таряалангай газарай гектар бүриһөө арайхан гэжэ 1 центнер, тиихэдэ Логовскиин нэрэмжэтэ колхоз 0,5 центнер таряа худалдаа. Ушар шалтагааниинь хадаа тус ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, бүхы коммунистнууд КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй түүхэтэ шиидхэбэриие ойлгоогүй гэхэ гү, али тэрэниие бэелүүлхэ хэрэгтэ хайша хэрэгээр хандаа гэжэ тэмдэглэмээр.

Партийна иимэ ехэ хуралдаанда хабаадаһан хоёр ехэ нютагай партийна организацинуудай түлөөлэгшэд **долоон жэлэй табадахи жэлдэ шэниисынгээ талмайе 9,5 мянган гектараар, мүн кукуруза мянган гектараар үргэдхэжэ, Эхэ оронойнгоо амбаарта гурбан миллион пүүд таряа худалдаха гэжэ шиидээ.**

> **Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин колхоз, совхозууд мүнөө жэлдэ шэниисэ, кукуруза бүри ехээр тарижа, 3 миллион пүүд таряа гүрэндэ худалдахаар хараална.**
>
> **КПСС-эй ЦК-гай ноябриин Пленумэй шиидхэбэринүүдээр зоригжоһон управлениин ажахынууд мяха, һү, ноохо, үндэгэ, ороохо таряа 1963 ондо урда урдынхиһаа һураггүй ехээр абаха арга боломжотой.**

ҮСЭГЭЛДЭРЭЙХИҺӨӨ МҮНӨӨДЭРЭЙ ЭРИЛТЭ ШАНГА

Һү, мяха, ноохо, үндэгэ болон мал ажалай бусад продуктнуудые абалга эрид дээшэлүүлхэ талаар мүнөөдэрэй эрилтэ үсэгэлдэрэйхиһөө шанга гэжэ управлениин харьяата ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд, малшад һайн мэдэнэ. Гэбэшье управлениин олонхи колхоз, совхозууд урагшаа алхам хэхэһээ байтагай байра дээрээ бүмбэрнэ гү, али үгышье һаа хэдэн алхам гэдэргээ сухаряа.

Гүрэндэ һү, мяха, ноохо, үндэгэ худалдаха жэлэй уялгаһаа байтагай түсэбшье дүүргээгүй ажахынууд олон. Юуб гэхэдэ, үнгэрэгшэ жэлэйнгээ алдууе мүнөөшье болотор дабтаһаар. Управлениин колхоз, совхозуудта мал ажал хайша хэрэгээр эрхилэгдэнэ гэжэ тэмдэглэмээр. Иимэ байдал тэсэшэгүй. Үнгэрэгшэ жэлэйхитэй мүнөө жэлые жэшэхын аргагүй. Ниитын һүрэг малда бардам хүрэхэ тэжээл бэлдэгдэнхэй. Мал ажалһаа продуктнуудай багаар абтаһанда ямаршье шалтаг байхагүй. Гансал эмхидхэлэй болон партийна хүдэлмэриин һулаһаа, холын хараата түсэбгүйгөөр, миин нэгэ үдэрэй болзор хараад лэ ажалладагаймнай аша үрэ энэ гаража байна гэжэ элидхэлшэ тэмдэглээ.

Тарян мал ажал хоёрые адли тэгшээр бэе бэедээ нүлөөтэйгөөр эрхилхэ шухала гэжэ парти, правительство хүдөөгэй ажалшадта үдэр бүри заабари үгэжэ, эрилтэ табижа байдаг бэзэ. Тиин гэһээ тарян ажал эрхилдэгээрээ республика соогоо түрүү һуури эзэлдэг «Коммунизм» колхоз гүрэндэ мяха худалдаха жэлэйнгээ түсэб миин 52 процентдэ хүргөө. Гүрэнэй түсэб—уялгата хуули ха юм.

Малай тэжээл хэзээ хэзээнэйхиһээ ехые бэлэдхэһэн колхозуудта юундэ бага мяхан абтанаб гэһэн асуудал конференциин делегадуудай анхарал эзэлээ. «Коммунизм» колхоз жэл бүри хамагай түрүүндэ шахуу ябадаг аад, ямар шалтагһаа энэ жэлдэ управлени гэдэргэнь татажа эхилээб гээд элирүүлхын тула «Знамя Ленина» колхозой парткомой секретарь **Леонов** иигэжэ хэлэбэ:

— КПСС-эй райком, аймгүйсэдком һүүлэй һара соо мүртэйгөөр хүдэлөөгүй. Эмхидхэлэй энэ үе һамбаашалан малаа бэлэдхэлэй пунктда тушаангүй байжа болоо. Тиигээд шэнэ жэлэй гарамсаар шахаад байһан малнуудаа һүрэгөөрнь гүрэнэй бэлэдхэлдэ тушаагаад, бусад ажахы сооһоо гэнтэ түрүүлэн түрүү һуури эзэлжэ болохо. Юундэ иигэжэ хэлэнэбиб гэхэдэ, зарим хүтэлбэрилэгшэд тушаахаар болоһон малаа нэгэ хэдэн хоног соо байлгаад, жэлэй гарамсаар тушаадагшье гээшэ. Үнэхөөрөө «Коммунизм» колхоз гүрэндэ тушаахаар мал үгы болошоо юм гү? гэһэн бодол түрэнэ,—гээд Леонов һанамжаяа мэдүүлнэ. — Аймагууд хоорондохи «Сельхозтехникын» нэгэдэл тушаа нэгэ хэдэн үгэ хэлэхэ байнаб,—гээд парткомой секретарь Леонов үгэеэ үргэлжэлүүлбэ. П. Зайцевай хүтэлбэрилдэг энэ нэгэдэлэй заһабарилһан трактор, машинануудай шанар тон муу байдаг.

Тиимэһээ тэндэһээ заһабарилагдажа гараһан машина, тракторнууд тэды сағ соо (гарантийный минимум) хүдэлхэ ёһотой гэһэн «Сельхозтехникын» зүгһөө тусхай паспорттай гаргахые дурадханаб.

Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин колхоз, совхозуудта эхэ малай тоо толгой олошоруулагданагүй. Үнгэрэгшэ жэлэй декабриин 1-нэй байдалаар управлениин ажахынуудай эбэртэ малайнь миин 23,7 процентнь үнеэд болоно.

Һүрэг соогоо даншье үсөөн эхэ мал баридаг ажахынууд сооһоо «Знамя Ленина», «Забайкалец», «Путь Ленина» колхозууд, Суулгын совхоз илгарна. Жэшээнь, «Знамя Ленина» колхоздо үнеэдынь 23,7 процент, «Забайкалец» колхоздо 26,4 процент, Суулгын совхоздо 27,5 процент болоно. Олонхи ажахынууд үнеэдэйнгээ тоо толгойе олошоруулхын орондо, үсөөн болгоно. Жэшээнь, үнгэрэгшэ жэлэй 11 һара соо «Эрдэм» совхоз—143, Охин Булагай совхоз—47, «Забайкалец» колхоз —57 толгой гэхэ мэтээр үнеэдээ хороогоо.

1962 оной 11 һара соо управлениин ажахынуудта аяар 2062 үнеэд хороо. Хэрбээ эдэ үнеэдһээ эртын түл абаад, түрүү тугалшадта харууһалуулбал, намар болоходо тэдэнь тус тустаа адагынь 2,5 центнер шэгнүүртэй болоһон байха һэн. Бултыень гүрэндэ худалдаа һаа, 5,1 мянган центнер мяхан бшуу. Гадна управлениин колхоз, совхозуудта 11 һарын туршада 25 мянган толгой элдэб мал гарзалаа. Эдэ бүгэдые бултыень амидын шэгнүүр дээрэ тоолобол, 20,2 мянган центнер мяхан хии талаар һалаһан болоно. Гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө дүүргэхын тула управлениин ажахынуудта 12,6 мянган центнер мяхан дутана! Хэрэглэгдээгүй нөөсэнүүдэймнай нэгэн энэл гаража ерэбэ ха юм. Гадна ниитын малые хуули бусаар хажуу тээшэнь гаргашалха, үрихэ ябадал ажахы бүхэндэ үзэгдэһөөр. Управлениин ажахынуудта бүхыдөө 18 мянган центнер амидын шэгнүүртэй элдэб мал хажуу тээшэнь үригдөө. Жэшээнь, гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө 52 процентдэ хүргэһэн «Коммунизм» колхозой хүтэлбэрилэгшэд 55 эбэртэ бодо мал, 20 хони, 167 гахай хажуу тээшэнь наймаалһан байна.

ГАХАЙ ГАЗААШАЛЖА БОЛОХОГҮЙ

Газар таряалан эрхилдэгээрээ республикынгаа Украина гүүлдэг Бэшүүр, Мухар-Шэбэрэй колхоз, совхозуудта түргэн үдэсэтэй гахай олоор тэжээжэ, хямда сэнтэй мяха гүрэндөө худалдаха арга боломжо Мухар-Шэбэрэй управленидэ барагдашагүй ехэ. Гадна үнгэрэгшэ жэлдэ хэзээ хэзээнэйхиһээ ехэ ороохо тарян хуряагдаа. Ажахынуудай амбаарнууд талхаа таряагаар дүүрэн. Гэтэр энэ олзо ехэтэй һалбариие управлениин ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд тоодоггүй зандаа. Сентябрь, октябрь һаранuудта 6700 эхэ гахайнуудые үрэжүүлээд, мүнөө жэлэй түрүүшын кварталда 48300 поршоонхо абаха гэһэн КПСС-эй обкомой даабариие управлениин колхоз, совхозууд дүүргэжэ шадаагүй. Бүхыдөө гурба мянга тухай гахайнууд үрэжүүлэгдээ нэрэтэй. Тиигэжэ һайл һаа январь, февраль, март һаранuудта 20 мянган поршоонхо абтахаар хүлеэгдэнэ.

Хэдэн жэлэй урда тээ «Коммунизм» колхозой Сулхариин гахайн фермэ республика соогоо суурхадаг һэн. Ондоо аймагуудай гахайшад тус колхозой гахайн фермын хүдэлмэритэй танилсахаяа ерэдэг байгаа. Харин мүнөө тэрэ фермэ муудашанхай юм. Юундэ иигээб гэхэдэ, колхозой хүтэлбэрилэгшэд гахай үсхэбэрилхэ асуудалые мартажархёо. Энэ колхоз гахайнуудаа олошоруулхын хойноһоо оролдоногүй. 1962 оной һүүл багта 1000 гахайтай байхаар түсэблэнэ. Энэньшье тон бага. Адагынь 2—3 мянган гахайтай байжа шадахаар. Эмэ гахайнь һүрэг соогоо 3,8 процент болоно. Ушар иимэһээ үнгэрэгшэ жэлэй декабриин 20-ной байдалаар бүхыдөө гүрэндэ 262 центнер гахайн мяха худалдаһаниинь гайхалтай бэшэ.

Хара-Шэбэрэй «Победа» колхозой хүтэлбэрилэгшэд, зооветмэргэжэлтэдһээ эхилээд юрын гахайшад хүрэтэрөө квартал, һара соо хэды поршоонхо абаха байһанаа мэдэнэгүй. Гахай үрэжүүлхэ хүдэлмэри зүндэнь орхигдонхой гэжэ конференци дээрэ шүүмжэлэгдээ. Энэ колхоз жэл соо гүрэндэ миин 175 центнер гахайн мяха худалдаа.

Гахайн мяха бүри ехээр абадаг болохын тула искусственна аргаар бүхы гахайнуудаа үрэжүүлхэ шухала. Гэтэр энэ хэмжээ ябуулга олонхи ажахынуудта хэрэглэгдэнэгүй. Эмэ гахай искусственнаар үрэжүүлхэдэ миин ороондо оруулһанда орходоо һураггүй найдамтай байһые Бага-Куналейн «Победа» колхозой техник-үрэжүүлэгшэ коммунист В. Фалилеев өөрынгөө үнэн сэхэ ажалаар харуулаа. Тэрэ августын 15-һаа хойшо 287 эмэ гахайнуудые искусственнаар үрэжүүлээ. Һаяхан түрүүшын эхэ гахай 12 поршоонхо гаргаа. Тэдэнь булта өөдэргэн һайнууд. Түрүү энэ дүршэлые ажахы бүхэндэ нэбтэрүүлхэ шухала.

> **„Мүнөөнэй колхозууд, совхозуудай үйлэдбэри— коммунис байгуулалтын дайшалхы фронт болоно“.**
>
> *(КПСС-эй ЦК-гай ноябриин Пленум дээрэ Н. С. Хрущевой хэһэн элидхэлһээ).*

ЗУРАГ ДЭЭРЭ (зүүн гарһаа) партийна конференциин делегадууд хонишодой бр[...] С. Бадмаев, үнинэй коммунист Э. Цыдыпов, үхэршэн Б. Доржиев, тугалшад [...] Б. Базарсадаева гэгшэд хөөрэлдэжэ байна. Б. Жа[...]

***

Гүрэндэ һү худалдаха талаар управлениин колхоз, совхозууд хараалһан түсэбөө дүүргээгүй. Ушар шалтагааниинь хадаа партийна организацинууд һаалишадай ажалаар һонирхоогүй, социалис мүрысөө һайнаар эмхидхээгүй. Жэлэй турша соо Мухар-Шэбэрэй үйлэдбэриин управлениин харьяата колхоз, совхозуудай партийна организацинуудта миил 12 һаалишад партиин гэшүүнэй кандидадта абтаа. Жэшээнь, Мухар-Шэбэрэй колхоз, совхозуудта нэгэшье һаалишан [...] тиин гэшүүндэ [...] абтаагүй. Управ[...] нуудай партийн[...] нуудай һү һааля[...] гүй, һаалишад [...] лаа хандуулдагг[...] ференци дээрэ [...] мандатна комис[...] шэ Лахировагай [...] нахада конфере[...] даһан 244 делега[...] шье һаалишан [...] Оройдоол нэгэ [...] кукурузашан ту[...] һунгагдаһан бай[...]

ГАРГАША БАГАТАЙ, ХЯМДА СЭНТ[...] ПРОДУКЦИ АБАДАГ БОЛОХО

Долоон жэлэй түсэбэй ёһоор совхозуудта ажалай бүтээсые 60—65 процентээр, колхозуудта хоёр дахин ехэ болгохо гэжэ хараалагдана. Ажалай бүтээсые дээшэлүүлгэ олон юумэнһээ дулдыдадаг. Эгээ түрүүн хүдөө ажахыдахи хүшэр хүндэ хүдэлмэри оньһожоруулха, мал, тарян ажалаа эрхим һайнаар эрхилэлгэ, совхозой хүдэлмэришэд, колхозой гэшүүдэй ажалай ту[...] зүбөөр, нарин ня[...] һаа, хүдэлмэриш[...] ри, мэргэжэлэйн[...] хын һалбари бү[...] лан хубаарилха [...] ажалай бүтээсэ [...]

Эдэ бүхы арга [...] хэр хэрэглэнэб [...] риин газар, [...] хүн зоноороо [...] колхозой жэшээ [...] рахада иимэ бай[...]

	ОН	Мухар-Шэбэрэй «Знамя Ленина» колхоз
Хүдэлмэришэ зониинь бүхыдөө	1961	861
Бүхыдөө эдлүүриин газар (га)		29659
Машина тракторна парк (15 хүсэтэйдэ оруулһан)		31 трактор 20 комбайн
Нэгэ хүдэлмэришэнөөр хэды шэнээн продукт үйлэдбэрилэгдээб:		
Ороохон (центнер)		60
һүн (килограммаар)		760
Мяхан (кг)		463
Ноохон (кг)		62
Үндэгэн (монсогороор)		169
Колхозой оруулһан бүхы олзо доход (түх.)		726522
Хүдэлмэришэ нэгэ хүндэ бүхы олзые тооложо гаргахада (түх.)		840
Центнер продукт абалгада хэды түхэриг гаргашалагдааб:		
һүндэ цнт.		12 түх. 50 мү[...]
Үхэрэй мяхан (цнт).		38 түх.
Центнер ноохоной үнэ сэн		25 т. 50 м.
Эдлүүриин 100 га бүридэ: (мяхан амидын шэгнүүрээр)	1962 оной 1/XII-дэ.	10,2
Тэрэ тоодо гахайн (цнт)		2,7
һүн (цнт)		23

Энэ таблицые харахада, ямаршье тайлбаригүйгөөр ?хэниинь ажахыгаа ямараар хүтэлбэрилнэб гэжэ эли тодо болоно.

***

Элидхэлшэ болон үгэ хэлэгшэдээр конференци дээрэ элирүүлэгдэһэн хэрэглэгдээгүй арга боломжо болон нөөсэнүүд ажахы бүхэндэ юундэ тохёолдоноб гэхэдэ, арад зоной дунда партийна эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулха хэрэгтэ ехэ дутуутай байһые гэршэлнэ. Энээн тушаа «Коммунизм» колхозой партийна организациин секретарь Ревенский, «Знамя Ленина» колхозой парткомой секретарь Леонов гэгшэд КПСС-эй райкомой ажал хүдэлмэри тухай шүүмжэлээ.

—Партиин райкомой секретарьнар колхоздо ерэхэдээ түрүүн правлениин түрүүлэгшэдэ хэр байнабта, хэды шэнээн һү, мяхан худалдагдааб гэхэ мэтэ асуудалаар һонирхоод лэ партийна ажал тухай юушье һурадаггүй. Ажа[...] бэрилхэ тухай [...] парткомой секре[...] таад колхозой [...] хандадаг.

Шэнээр эмхид[...] равлениин парти[...] үйлэдбэритэй ня[...] болоходоо ажал [...] тай боложо, хуу[...] муудта ушардаг[...] нуудые дахин д[...] зэ гэжэ найдагд[...]

Конференцидэ [...] КПСС-эй ЦК-га[...] Пленумэй шиидх[...] дуугаар һайшаа[...]

Конференциин [...] КПСС-эй обком[...] секретарь, хүдөө [...] лаар партиин об[...] түрүүлэгшэ нүхэ[...] гоев дэлгэрэнгы [...]

Конференциин [...] хидхэлэй пленум [...] комой секретар[...] секретариин ор[...] **Смолин, А. Ба[...]** һунгагдаа.

Б. Ж[...]

> **1963 ондо управлениин ажахынууд эб[...] тоо толгойе 8 процент, хонидой-19 процентэ[...] тооe 35-40 процент, эхэ хонидой 60 про[...] тэр олон болгохо гэжэ шиидээ.**

ЗУРАГ ДЭЭРЭ (зүүн гарһаа): совхозой кукурузашад: Анатолий Бухольцев, звеное даагша Николай Кондратюков, Василий, Алексей Денисовтэн, Петр Кондратюков.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ран зохёолой хуудаһан

...ран зурааша А. Даржиев Эрхүүгэй уран һай-
...щиин 3-дахи курсда һуралсадаг юм. Му-
...ран зураашын «Геологууд» гэжэ зураг

Н. Хазуев

Ажалай замаар...

...игант
...тан ПВЗ-гэй
...ртаа
...н ороном.
...эйнь
... нээхэдэм,
...аан,
...л үнэр
...л....
...эн байна...
...ши түрэл
заводни,

Хэлэхэ үгээ олоногүйб
эндэ...
Балшанта хүдэлмэришэнэй
Баруун гарынь,
Барин байнаб уринаар —
Булад хайлуулагша
хүдэр гарынь,
Буряадайм гигантые
бодхооһон гарынь!
Тэрээнтэй би суг ажалланаб,
Тэрээнтэй
ажабайдалай
замаар алхалнаб.

Уран зохёолшодой суглаанһаа

ХАРЮУСАЛГАЯА БҮ МАРТАЯЛ

Шэнэ жэлэй урдахана литература, искусствын хүдэлмэрилэгшэдтэй парти, правительствын хүтэлбэрилэгшэдэй уулзаһан ушар литература, искусствын хүгжэлтэдэ халуун анхаралаа хандуулдагыень үшөө дахин гэршэлбэ гэжэ суглаанда хабаадагшад нэгэн дуугаар һайшаан тэмдэглээ.

—Дэлхэйдэ ядерна дайнай һүжэрхөөр бэлэн байһан үе сагай үнгэрэмсөөр иимэ уулзалгын болоһониинь гүнзэгы удха шанартай,—гэжэ элидхэлщэ уран зохёолшо Африкан **Бальбуров** онсолбо. Энэ халуун анхаралдань харюу болгон, мүнөө үе сагайнгаа гайхамшагта амисхалые бэедээ шэнгээһэн, соёл сурталайнгаа талаар хурса, уран бэлигтэ зохёолнуудые бэшэхэ гээшэ манай уялга.

Ахир муухан, арай шамай бүтээгдэһэн түүхэй зохёолнууд байха, бэшэгдэхэ, хэблэгдэхэ ёһогүй. Энэ сагаймнай сэхэ шууд эрилтэ гэжэ **Ч. Цыдендамбаев** тэмдэглэхэ зуураа, мүн лэ түрэл парти, правительствынгаа анхаралые үндэрөөр сэгнэхэ, харюудань хамаг бэлиг шадабаряа гамнангүй ажаллаха ёһотойбди гэжэ хэлээ. Тэдэнэй һанамжые үгэ хэлэһэн бусадшье уран зохёолшод халуунаар дэмжээ.

—Һаяхан болложо дүүрэһэн, Россин Федерациин уран зохёолшодой пленумдэ байха үедөө Москвагай уран зураашадай выставкэ орожо хараа бэлэйб,—гэжэ Намжил **Балдано** хөөрэбэ.—Яһала һайн зурагуудай хажуугаар ой гутама, гажа буруу зурагууд болон скульптуранууд олон байгаа. Иимэ зурагуудые Никита Сергеевичэй гам хайрагүй шүүмжэлһэниинь ехэл һайн гээшэ!

«Улаан үһэтэй, хара шарайтай эхэнэрые зураад гү, али ямаршье юумын түхэл дүрсэгүй шулууе эхэнэр гээшэ гэжэ нэрлээд, выставкэдэ табижа байхадаа, юун боложо байна гээшэб?»—гэжэ үгэ хэлэгшын зэбүүрхэһые ойлгомоор лэ байгаа.

—Манай уран зохёолшод тиимэ гажа буруу маягтай зохёолнуудые бэшэнэгүй гэжэ сэхэ хэлэлтэй,—гээд уран зохёолой шүүмжэлэгшэ Гунга **Туденов** тэмдэглээ. — Зүгөөр Буряадай поэзидэ, илангаяа залуушуулай шүлэгүүд соо элдэб маяглалнууд бии байһаар. Тиимэһээ өөртөө, өөрынгөө зохёолдо харюусалга ехэтэйгээр хандаха шухала.

Ажабайдалтай ямаршье холбоогүй, арад зонойнгоо урда харюусалгаяа мартаһан заримашуул тиимэл гажа буруу, ой гутама зүйлнүүдые бүтээнэ, тэдэниие гам хайрагүй шүүмжэлхэ ёһотойбди гэжэ БКНИИ-гэй научна хүдэлмэрилэгшэ, поэт Алексей **Уланов** мэдүүлбэ.

Үнгэрһэн жэл гансашье хүдөө ажахыда эгээл ургасатай жэл болоо бэшэ, мүн манай поэзидэшье болоо гэхэдэ алдуугүй. Арбан табан шүлэгэй номууд—энээнэй гэршэ. Теэд... теэд олохон шүлэгүүдэйнь шанар дунда, олонхи ушарта дундаһаа доошоо байшоо гэжэ хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидат **Ц. Дугарнимаев** зааба. Энэ һаналыень үнинэй поэт **Д. Хилтухин** һайшаан дэмжээ. Шанар, үшөө дахин шанар тухай хөөрэлдөөн энэ суглаан дээрэ гараһаниинь гайхалгүй. Жэшээлхэдэ, Ц. Будаевай, А. Мангатхановай номууд соо поэзиин аминцье үгы, юрэл үлхөөтэй үгэнүүд гэжэ үгэ хэлэһэн поэт Дольён **Мадасон** тэмдэглэхэ зуураа, ном хэблэлгэдэ харюусалга багатайгаар хандана гээшэ ха гэбэ.

Мүн залуу поэдүүд гансал инаг дуранайнгаа темэ соо шабарта һууһандал шаагдашоод, хургаяа хүхэжэ, элдэб бодол бэдэрһээр, зарим ушарта худхаляа, ойлгосогүй номнол номнохые һэдэнэ гэжэ Н. Балдано һанаата болон шүүмжэлээ. Гансашье досоохинь бэшэ, мүн газаа талынь түхэл ехэнхи ушарта ёһотойл тэрэ абстракционистын зураһаа дутуугүй, тунайшаар, будүүлигээр хэгдэнэ. Үгэ хэлэгшэд, жэшээ болгон Ц. Галсановай «Дуунайм дээжэ» гэһэн номой гаршагые заагаа.

— Ажабайдалые алишье талаһаань шэнжэлэн үзэлгэ, арадтаяа нягта холбоотой байлга хадаа манай гол зорилго,—гэжэ уран зохёолшо Д. **Батажабай** тон зүб тэмдэглээ...

**
*

Суглаанай забһарлалгын үедэшье, тараһаншье хойно олон уран зохёолшодтой хөөрэлдэгдөө... Баранай һанал нэгэн: бидэ, уран зохёолшод, харюусалгаяа мартаха ёһогүйбди... Түрэл партиингаа халуун анхаралда харюу болгон, шэнэ, һайн зохёолнуудые бэшэхэ байһан тухайдаа тэдэнэр мэдүүлнэ.

А. Жалсанов.

Николай Дамдинов

Съездын ендэр дээрэһээ эхэнэр хэлэнэ

(Делегадай хөөрөөн)

Альга ташалганай аадар шууяан намдажа,
Аалин болоһон зал соо
нэгэ юрын—
Сохом бидэндэ мэдэгдээгүй нэрын
Соносхогдоходонь,
зон дэмыдэ шамдажа,
Угтан, харайн, хүл дээрээ бодоогүй,
Ульгам альга ташалгааршье тодоогүй.
Тиибэшье һаа, тэрэ заахан эхэнэрэй
Саһан шэнги сагаан толгой сайража,
Дорюун һуугша делегадууд бидэнэрэй
Досоохиие сэмүүн хюрүүгаар хайража,
Гансата маниие һэргээшүүлбэ хэбэртэй
(Гашуудалта увертюрэтэй жэшэлтэй).
Алхам бүхэниинь—залай арһаа бэшэ,
Аяар холын хуудам тэрэ Колымаһаа
Ерэжэ ябаһан мэтээр ендэр нэшэжэ,
Ехын ехэ гашуудалта зугааһаа
Оройнгоо үһэ орболзуулхаар зэһээбди,
Хорото хэрэгэй хорхойн мүрые гэшхээбди.
Трибуна дээрэ наһажаал эхэнэр гараа,
Тэсэшэгүйгөөр,
хурсаар маниие хараа.
Теэд лэ, залнай —
Хорин Хоёрдохи һэм шүү даа:
Тэрэнэй урдаһаа сэхэ хаража шадаа.
Ленин. Энэ нэрээр эхэнэр үгэеэ эхилээ.
Энэ нэрые дурдаха тэрэ эрхэтэй!
Хаанай түрмэ. Тэрьедэлгэ. Хилэ....
Хариин хото Женевэдэ Ленинтэй
Уулзаһанаа, гарынь шангаар өөрөө
Уяран байжа адхаһанаа хөөрөө.
Эхэнэрэй хоолой энэ үе дээрээ
«Интернационал» мэтээр дуулдаа бидэндэ.
Харин, саашаа, саашаа ошохо бүреэ
Харуу болоно үгэнь — уйтай, хүндэ...
Түрэл парти түүхэ хоёрой үмэнэ
Гэмтэ ааша тухай гэршэлэлгэ үгэнэ!
Юунэй тухайдаб энэ гэршэлэлгэ?
Энэ үгэ соонь — саазалалга тухай,
Мүльһэн хүйтэн сошордомо зэмэлэлгэ,
Мүльһэтэ далай руу сүлэлгэнүүд тухай...
Түүхэтэ съездын үндэр трибунаһаа
Түгэсыт гэһэн наһажаал эхэнэр хэлэнэ.
Ара бэеэрнь шоро хүүрнүүдэй гүнһөө
Алуулһан нүхэднай бодоһон шэнги болоно.
Баранда иигэжэ эхэнэрэй амаар энэ
Бажуулгаһан хамаг аманууд үгэлнэ!
Харюудань бидэнэр абяагүйхэн бодообди,
Харюудань бидэнэр—бүхы Хорин Хоёрдохи
Энэ эхэнэртэ коммунис үгэеэ үгөөбди:
— Ээрхэлгэ һэргэхэгүйл дахин!
...Трибунаһаа тэрэмнай тэбдэн буугаагүй,
Тэндээ зогсоо хүдэлэнгүйгөөр нэгэ хэды.
Бүхыһэн зандаа —
нэгэш хүниие илгаагүй—
Бүргэд нюдөөрөө хараба манай нюдэды.
Арадай заяае маанадай гэрэл нюдэндэ
Алдангүйгөөр уншахам гээ гү, яагаа юм...
Үеын үедэ мартагдахагүйгөөр бидэндэ,
Үһээ сайһан эхэнэр зогсожо байгаа юм.
...Тиигээд эхэнэр — гэрэл ороһон, дуугайхан,
Тэниид гэнхэй, трибунаһаа буугаа һэн.

Булат ЖАНЧИПОВ

Хабсагай

(Этюд)

Шэмэрүүн үбэлэй шуурганда
Шэлэ гүбөөнүүд һанаамар
Зузаан хүр хүнжэлтэй
Зүүдээ манан дуурана.
Шуухирһан хүсэтэ шуурганда
Шулуун үбсүүгээ сэлинхэй
Хүхэ арьялаа хабсагай
Хуяггүй баатарай шэнжэтэй.
Зууураама зайгуул һалхинда
Зугаалан нэмһэг зогсоногүйл —
Бэедээ таараха нэмэрнгүй
Барагар ууртай шарайтайл,
Үргэлжэ хүмэг нидхээрээ
Уршалаатан тэсэжэ зогсоходоо,
Шэмэрүүн үбэл нютагаймни
Шэмэг болоһон зурагтай.

...хёолшодой съезд
...шүүмжэлэгшэдэ
...э үгтэбэ

БУРЯАД ШЭНЭ ПОВЕСТЬНУУД ТУХАЙ

...рядай прозые бүхы
...харахада, һонирхол-
...бэл: Чимит Цыден-
...дан Батажабай, Ба-
...гэгшэдэй романууд
...дайнгаа манлай бо-
... нюдэндэ торолдо-
...хада уланууд шэн-
...а зохёолнуудай ша-
...ад прозын амжал-
...хэ арга олонобди.
...розодо үшөө олон
... тэдэниие бэшэдэг
...бэлигээрээ ондо он-
...шодһоо бүридэһэн
... гү, али добтолхы
...жэлнүүдтэ илангаяа
...шанартай болон ма-
... өөрынгөө һууриие
...эзэлжэ эхилээ. Эдэ
...тэ онсо шэнжэнь
... шэналхы эрмэлзэл-
...олгын, бэдэрэлгын
...шалганууд болоно.
...ьнуудай хойно хой-
...жэ байһан ушар
...тай. Манай һанаха-
...бяад оной хоёрдохи
...лоор бэшэгдэжэ то-
...сказуудай үргэлжэ-
...Үнэхөөрөөшье 1959
...яад искусство бо-
... хоёрдохи декадые
...үдэй сборнигуудһаа
...азууд хэблэгдээ һэ-

... уран зохёолшодой
... дээрэ тобшо тэ-
... Үнгэрэгшэ жэлдэ
... гэжэ Ц. Дамдин-
... повесть хэблэгдээ
... тээ мүн лэ энэ ав-
...нирхолтой «Алтан
...овесть гараһан бай-
...тнь уншагшадай
...на. Уран зохёолшо
... хүнэй сэдьхэлэй
... һэдэн, коммунис
...удай манай дунда
... байһаниие эти-
... шалаа. Гэршэ бол-
... соо Борбоног Мушу
... коллективэй хэһэн
... Эдэ хоёр нэрэ хүн-
...нүүд элдэб хара
... тэдэнтэй юрын
...эмгэйгээр тэмсэл
...дэ шүтэн һүгэдэл-
... уран зохёолшод эл-
...гшэдые зурагла-
... байһан гээшэ ааб
...повесть соогоо Ц.
... сэдьхэлтэй зо-
...тэй зүрилдөөе ха-
...тив Борбоногтой
...ногой түлөө тэм-
..., манай партиин
...гаа хараа бодол-
...л батална. Хүг-
... Борбоногой эхэ-
...эйнгээ нёлбоһо
..., зэмэлһэн ха-
... хэлэхэдээшье, ажалша бэрхэ ахань хайра гамгүйгөөр шүүмжэлхэдээшье, милициин хүдэлмэрилэгшэд тэрэниие хиналда абахаяа ерэхэдээшье—тэрээндэ муу һананагүй, харин һайниие л, заһарһайл гэжэ хүсэхэ юм. Борбоногые өөрыеньшье зураглахадаа уран зохёолшо тэрэнэй хүн талыень багахашье дорой муу болгохоёо эрмэлзээгүй, харин хэжэ ябаһан хэрэгүүдэйнь хэды шэнээн жэжэ, ой гутама байһаниие хурсаар харуулхые һэдэнэ. Автор өөрынгөө геройн үшөө заһарха байһанда, манай дунда өөрынгөө һуури эзэлхэ байһанда гүнзэгыгөөр этигэнэ. Энэ хадаа повестиин эгээл шанга талань мүн.

Цокто Номтоевой бэшэһэн «Далинууд» гэжэ повесть ехэ һонирхолтой. Тус повестиин гол герой Нанзад үбгэн онсо эрхэ байдалда һурагшадтай танилсана. Тосхон соохи стул болон столнууд хэнэй гараар хэгдэнхэйб, тэрэниие мэдэжэ ерэгты гэһэн даабари абаһан һурагшад айлнуудаар ябаад бусахадаа, барандаа Нанзад үбгэнэй гараар хэгдэһэн байһыень элирүүлнэ. Урдань хэндэшье шахуу тоогдодоггүй, тосхоной захада ажаһуудаг Нанзад үбгэн гэнтэ һурагшадай нюдэндэ томо хүн болон бодошоно. Һурагшадшье нэгэ хүнэй хэды шэнээн ехэ юумэ бүтээхэ, хүн зондо һайн һайхан юумэ хэжэ үгэхэ байһаниие Нанзад үбгэнэй жэшээ дээрэһээ ойлгоно. Тиин уран зохёолшо арадай ажабайдалда ажалай ямар гүнзэгы удха шанартай байһые онсолон тэмдэглэхэ зуураа, ажал эрдэм хоёр хүнэй, илангаяа мүнөө үеын хүнэй далинууд болоно гэһэн һанал бодол батална. Нанзад үбгэнэй образ буряад хүүгэдэй литературада бии байһан бусад образуудһаа онсо илгаатай. Хэрбээ урданхи хүүгэдтэ зорюулагдаһан зохёолнууд соо гол түлэб үльгэр, домог, элдэб оньһон үгэнүүд болон таабаринууд ехэхэн һууриие эзэлжэ, гол образынь тэдэ бүгэдэндэ халхалагдашадаг байгаа һаань, энэ зохёол соогоо уран зохёолшо арадайнгаа түлөөлэгшэдэй ажалша нэгые шэлэн һунгажа, мүн лэ үльгэрэй баатарһаа дутуугүйгөөр харуулхадаа, ажал хэрэг эрдэм һургуули хоёрой нягта холбооe батална.

Николай Дамдиновай бэшэһэн «Хүнэй нюур» гэжэ повесть «Байгал» журналда толилогдоо. Энэ повестьнь тематикынгаа талаар «Эсэгын нэрэ» гэжэ политическэ хурса хараа шугам баримталһан поэмэтэйнь дүүряалсана. Эдэ хоёр зохёолнууд соонь нэгэ хүндэ шүтэн һүгэдэлгын үедэ үнэн сэхэ зоной хохидол, гомдол тэсэдэг байһан тухай хэлэгдэнхэй. Повестиин композицинь һонирхолтой, шадамар гараар хэгдэнхэй гэжэ гансата мэдэхээр. Мүн повестиин олон геройнуудшье һонирхолтойгоор гаранхай. Жэшээлхэдэ, һургуулиин директорэй бүлэ, райкомой секретарь, тэдэнэй ямаршье шалтагаангүйгөөр ажалһаа ултүүлһэн Апполон Доржиевичта хандалга тон наряар, сэдьхэл бодолой талаһаа этигэмээр, хурсаар зураглагданхай. Зүгөөр гол герой болохо Апполон Доржиевичэйнгээ образ автор бирагүйгөөр бүтээгээ гэжэ һанамаар. Энэ талаараа повестьнь поэмынгээ идейнэ хэмжээндэ, үргэн далайсада арайл хүрөөгүй шэнги. Ушар юуб гэхэдэ, уран зохёолшо гол геройнгоо гүнзэгы һайхан сэдьхэлые, тэрэнэй һайн һайхан хэрэгые огто анхаралһаа алдажархёо, тиимэһээ ганса нэгэ хүндэ шүтэн һүгэдэлгын үедэ иимэ хуби заяанда энэ хүнэй сохом хүртэхэ байһаниинь һэжэг түрэмөөр болошоо. Тэрэнэй ажал хэрэг тухай, эрдэм шэнжэлэлгын институдта хүдэлһэн тухай хэдыхэн лэ үгөөр хэлэгдээд дүүрэшэнэ. Харин поэмэ соонь тон ондоо ушар байдалтай уулзаа һэмди. Ганса нэгэ хүндэ шүтэн һүгэдэлгын үедэ хэһээгдэһэн хүнэй хүбүүн тула, болохотой болохогүй газарта һэжэглэгдэжэ, зарим ушарта хашагдажашье ябаһан залуу хүбүүн Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай фронт дээрэ геройн үхэлөөр унаа һэмнай. Иимэ болоходоо поэмэнь повестьдоо орходоо һураггүй хүсэтэйгөөр бэшэгдээ.

«Цехэй одод» гэжэ А. Жамбалдоржиевай повесть мүн лэ үнгэрһэн жэл соо хэблэгдээ. Дамдин Гармаев гэжэ залуу токарь хүбүүнэй хуби заяан дээрэ гол анхаралаа хандуулха зуураа, тэрэнэй заводтоёо хахасажа, шүлэг бэшэдэг залуушуулай зэргэдэ ороһон, һүүлдэнь һөөргөө гаража ошоһон ушарые онсолон харуулхадаа, хоёр ондоо хараа бодолтой залуу үетэнэй ажабайдалые, тэдэнэй хоорондохи илгаае зураглана. Дамдинай заводоо бусалга лирическэ мүрнүүдээр бэшэгдэнхэй. Тэрэнэй удха юун бэ гэхэдэ, заводто ерэһэн Дамдин үнөөхил станогойнгоо хажууда дахин зогсоходоо, өөдөө тэнгэри шэртэн, ододой миралзан ялалзан байхые обёоржо, эдэнэй дунда миниишье одон бии гэжэ шэбшэхэ юм. Тиихэдэнь лэ бидэ, уншагшад, уран зохёолшын һанал бодолые зүбшөөнэбди, Дамдинай бусалгые зүб ойлгон һайшаанабди. Гэбэшье «Цехэй одод» гэжэ нэрлэгдэһэн зохёол аад, тэрээн соо хүдэлмэришэн анги тухай тон багаар хэлэгдэнхэй гэжэ тэмдэглэлтэй. «Цехэй одод» гэжэ повесть уншахадаа, Дамдин Гармаевай үйлэ хэрэгүүдэй хэдышье ойлгосотой һаань, зарим ушарта хүнүүд, тэдэнэй һанал бодол даншье һаа жэжэ юумэнүүдтэ һамаарна гэжэ һанахаар. Повесть соо ниитэ гүнзэгы удха шанартай хөөрэлдөөнүүдые автор зорюута оруулаагүй, геройнуудайнгаа дотоодын һанал бодол харуулһан, сэдьхэлэйнь хүгжэлтые тэмдэглэһэн ушарнуудые алгасаад гараа гэмээр. Тиимэһээ повестиин залуу геройнууд түүхын гүнзэгы удха шанартай үйлэ хэрэгүүдые хараадаа абангүй, элдэб жэжэ хэрэгүүд, хөөрэлдөөнүүд соо тунашана гээшэ ха. Гадна Дамдинайнгаа һанал бодолой эрид хубилжа байһан үеые зураглахадаа, уран зохёолшо нэгэ бага халирхайдаа гэжэ һанамаар. Повестиингоо сюжедэй хүгжэлтын тон шиидхэхы шатануудта автор Александр Фадеев мэтын уран зохёолшодто дууряан, ялагар ододой гэрэл соо геройнуудаа харахын орондо, зүрхэнэйнгөө халуун охёор бэшэхын орондо, Ремаркын бэшэдэг, дуратай геройнуудай ажаһуудаг, үйлэ хэрэгээ хэдэг һүлэмхи одод мэтэ гэрэл соо харахаяа һэдэһэниинь муу байна. Хоёр ондоо һанал бодол баримталдаг залуу геройнуудаа нээмэлээр зүрисэлдүүлээгүйнь харамтай. Эдэ дээрэ дурсагдаһан алдуу дутуунууд повестиин ниитэ удха шанарые нилээд доошолуулна, тиимэһээл хэды һайн талатайш һаа, «Цехэй одод» баһал бага бэшэ муу талатай гэжэ сэхэ хэлэлтэй.

Дээрэ хэлэгдэһэнһээ тобшолол хэхэдэ, буряадай уран зохёолшодой һүүлэй үедэ бэшэһэн повестьнууд үшөөл уран һайханай үндэр хэмжээндэ хүрэжэ шадаагүй байһаар.

Мүнөө сагые үнэн зүбөөр зураглан харуулхын тула, мүнөөнэй хүнүүдэй этигэмэ, тодо образуудые бүтээхын тула, манай һанахада, уран зохёолшоднай арадайнгаа ажабайдал, тэрээндэ саг үргэлжэ боложо байдаг хубилалтануудые муугаар мэдэнэ, холбоо барисаа багатай байна гээшэ ха. Тиимэһээл геройнуудай хоорондохи хани харилсаан тон юрэнхы, таамаг, үйлэ хэрэгээ хэжэ байһан эрхэ байдалынь ямаршьеб үлүүсэ гоёогдошоһон байха юм.

Үнгэрһэн жэл соо гараһан Буряадай уран зохёолшодой зарим повестьнууд гол түлэб юрэнхы иимэрхүү алдуу дутуутайнууд байна.

Мүнөө үе сагай ажабайдалтай гүнзэгы холбоо байгуулжа, ажал хүдэлмэри дээрэ ябадаг хүнүүдтэй сэхэ танилсабал, манай уран зохёолшод хуушарһан соёл сурталай шүдэр болон бусад һаалта хэдэг зүйлнүүдһээ хахасажа, Н. С. Хрущевой хэлэһэнэй ёһоор, «бүхы аха дүү совет республиканууда хүн зоной коммунизмын гэрэлтэй тууруга ордон бүтээхэ талаар түйлаһан гайхамшагта баатаршалгануудые харуулжа шадамар үгэ болон образуудые, зураглахы шэрэ будагуудые оложо, гансашье манай үеын зондо бэшэ, ерээдүйн үетэндэ домог болгон хөөрэхэ, дамжуулха арга олохо шухала.

Ц. Дугарнимаев,
хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат.

Ф. БАЛДАЕВ

ҮЛЬГЭР

Эмэ тахяа ба эрэ тахяанууд

Хара эреэхэн эмэ тахяа яларма гоёхон үдэнүүдээрээ, яһалашье зохид түхэл бэеэрээ бэшэнэйнгээ дундаһаа илгардаг байһан гэхэ.

Иимэ гоё һайханаа мэдэрһэн үнөөхи эреэхэн тахяамнай омог дорюунаар тархяа үргөөд, зорюута бэеэ харуулха гэһэндэл урагша хойшоо мадаг, мадаг алхалдаг болобо ха. Тиихэдээ өөртөө таарама үбгэниие хараашалжа эхилбэ. Уданшьегүй һанаа үнөөндэнь таарамаар нэгэл эрэ тахяа олдошобо ха. Тэрэншье баһал үндэр нарин бэетэй, хаб хара нарин ута хүзүүтэй, шаргал үдэнүүдтэй һэн. Тиин тэдэ хоёр ами бэеэ олосолдожо, хуби заяагаа холбожо, амгалан тайбан ажаһуудаг болоо. Эрэнь эреэхэн тахяадаа эдихэ юумэ бэдэрэлсэдэг, элдэб бэрхэшээл аюулһаа зайсуулдаг бэлэй. Тахяамнайшье үдэр бүри үндэгэлөөд лэ, һанаа дүүрэн, гэдэһэ садхалан һуужал байдаг байгаа.

Нэгэтэ хүршэнэрэйнь хашаа соохоо алтан шара хүзүүтэй, абари зангаар хонгор эрэ тахяа дэгдэн гаража, мүнөөхи хоёроймнай ажаһуудаг хорёон һадһаг дээрэ гараад, сомор хүнгэн далинуудаараа агаар аймшагтай дорюунаар һэбеэд:

— Ку-ку-ре-ку, — гэжэ хамаг хашаагайнь ханхинаса уянгалан хашхаржархиба. Газаагаа элһэ шоройн онгилжо һууһан үнөөхи эреэхэн тахяамнай энэ абяа дуулахадаа залд гэжэ, танигдаагүй эрэ тахяа тээшэ харан гэхэдээ, эльбэдүүлһэн юумэндэл боложо, энхэрэл дүүрэнээр сэхэ урдаһаань шэртэшоод, амяашье абажа шадахаяа болишоод байшаба. Удаань шоройн соохоо үндыжэ, аляархуу маягаар даляа арбагашуулжа, танигдаагүй айлшанайнгаа урдуур мадаг, мадаг алхаласагааба.

Үнөөхи эрэ тахяа шара эреэхэн тахяаемнай обёоромсоороо:

— Үү, юун гэһэн үзэсхэлэн һайхан тахяахан гээшэб! — гэжэ үлэ мэдэг байрадаа үндэгэшэшэбэ. Тиин һадһаг дээрэһээ дары түргэн ниидэжэ, шара эреэхэн тахяагаймнай хажууда тооһо үрхирүүлэн һууша-ба.

Эреэхэн тахяамнай айһан түхэл үзүүлээд, буланда ябталаатай байһан хахалһан түлеэнэй саагуур гүйжэ орошобо ха. Алтан шара хүзүүтэ айлшамнай хойноһоонь хоёр хүлөө хойшонь шэдэлэн табижархиба. Теэд амбаарай булан тойроод даб гэхэдээ, хара хүзүүтэй аад, шаргал шара зүһэтэй үнөөхи эзэн эрэ тахяатай нюур нюураараа золгошобо ха. Иимэ уулзалга хүлеэгээгүй эрэ тахяа залд гэһэндээ байрадаа ябан һуугаад, алтан шаргал хүзүүгээ айнгяар гунхуулшаба.

— Хайшаа, зайгуул шолмо, харайбаш? — гэһэн хатуу шанга абяан дуулдашаба.

—Би... би... би... төөришөөб,—гэжэ айнгяар ама гараба. Тугаарайнь уянгата хоолойһоо юуншье үлэбэгүй. Шэшэрһэн, ээрэһэн абяагаарнь тухайлхада, уряалгүй айлшамнай ухаа мэдээгээ алдан алдаал ха даа.

— Юу худалаар шашаабши, миниил эреэхэн тахяае харажархёод, иигэжэл ябана бэшэ гүш? Ажал хэрэгээ хэжэ ябаандам, арюухан энэмни гарһаа алдууржа байна гээшэлтай.

— Ү-үг-гы, ү-үг-гы, би хэниишье хараагүйб...

— Хараагүй юумэ һаа, хажуу тээшээ боло, шамшуу ажарайнууд манай хорёо руу ходол тэгүүлэгшэ. Үһэ ноохыень урзылгөөд лэ табигшаб. Шамшуу эрэ тахяануудай гээһэн үдөөр бүхэли дэрэ хэхээр болонхойгшо.

Уряалгүй айлшамнай дары түргэн өөрынгөө хорёо руу ниидэжэ оробо.

Эреэхэн тахяамнай ябталаатай хахалһан түлеэнэйнгээ саанахана һуугаад, эдэ хоёрой шанга хөөрэлдөө шагнажархиһан байгаа. Тэрэ алтан хүзүүтэ эрэ тахяае аргагүй ехээр һайхашааһан һабяаһагүй эмэмнай иигэжэ тэрээнтэй уулзангүй һалаһандаа ухаангүй шаналан байба.

Хара хүзүүтэ эрэ тахяа шара эреэхэн эмэ тахяагаа харахадаа:

— Хайшаа үгы болошонош, — гэжэ зэмэлэнгеэр дуугарба. — Мэнэ һая алтан шара хүзүүтэй нэгэ эрэ тахяатай эндэ золгоо гүш, хэлэл даа сэхыень...

— Хашаагай хажууда элһэн соо энэ тэрэ эдихэ юумэ бэдэржэ ябахадам, нэгэ алтан шаргал далитай эрбээхэй ниидэжэ ябаал һэн, теэд бариха гээд хойноһоонь харайгаад, барижа ядашооб. Ши, инагни, тиимэ эрбээхэй хараагүй гүш, аа? Һайхан гээшэнь һаргажа унахаар, ах, баридаг һаа...

Эхэнэрэйнгээ иимэ урихан хоолой соносходоо, хара хүзүүтэ эрэ тахяамнай гансата уяржа:

— Хараагүйлдеэ, шара эреэхэн инагхамни, — гэжэ даляараа нүгөөдэеэ далдалан байжа аляархаба. — Хайшаа арилха һэм, дахин ниидэжэ ерэнэ аабза.

— Бишье ерэхэ бээз гэжэ этигэбэб. Үглөөдэр удаан үгы болоо һаам, һанаагаа бү зобоорой. Тэрэл алтан шаргал далитай эрбээхэйгээ бэдэржэ ябаа гэжэ һанаарай, зай гү.

Тэрэ гэһэнһээ хойшо шара эреэхэн тахяа «алтан шаргал далитай эрбээхэйгээ» бэдэржэ, үдэр бүри үгы болодог болобо. Теэд тиигэжэ ябахадань, хара хүзүүтэ ханинь харажархёогүй һаань болоол даа.

Ш. Нимбуев

ҮҮРЭЭР...

Үүриндөө айлшан хоноһон
аад.
Үүрээр һэреэд хэбтэнэм.
Сэлеэтэй соҥхоор адхарһан
Сэбэр агаар оошолном.
Үргэн таруу тосхоной
Үрөөһэн тээһээ эхилэн,
Эрэ тахяанууд барандаа
Ээлжээ нэгэш алдангүй,
Хонгёо дуугаа шагналсан,
Хоолойн шангы шалгалсан
Арюун агаар зэдэлгэн,
Арияа-дуугаа татана.
Наана эхилхэнь шанга аад,
Саана дууһахань дуулданагүй.
Шэнэ буряад тосхоной
Шэнжын нэгэниинь энэл даа.
Талын буряад урдындаа
Тахяа баридаг байгаагүй.

БУРЯАД ҮНЭН
3-дахи нюур
1963 оной январиин 13.

ҮРГЭН БУРЯАД ОРОНДОМНА

Дүрбэн үдэрэй туршада кварталай түсэб

Кабанскын аймагай «Байкал» колхоз 1962 ондо түсэбһөө гадуур 1700 центнер үлүүтэй загаһа барижа гүрэндөө тушаажа, үйлэдбэриин эрхим амжалта туйлаа.

Кабанскын загаһашад Байгалай тохой, сөөрэмүүдтэ мүльһэн дороһоо загаһа барилгые ноябриин эхеэр захалһан байха юм. Тэрэ үедэ Байгал зунайхидал дошхон сохидолоор долгилон байгаа һэн. Шэнэ жэл гарахалаар Сибириин далай сэгээн хүхэ мүльһөөр хушагдажа эхилбэ. Посольск шадар мүльһэнэй хүрэн сасуу «Байкал» колхозой загаһашад мүльһэн дороһоо загаһа барихын тулада губшуураа табиба. Далайн эрье шадар хүрэһэн мүльһэн доро загаһан олоороо суглардаг. Загаһашад тэрэниие алдангүй барижа абаха гэжэ шиидэә.

Хамагай түрүүндэ шэнэ жэлэй губшалгые Михаил Филиппович Буториной бригада эхилһэн байна. Тэдэнэр хүсэһэндөө хүрөө. Түрүүшын губшалгануудаар 222 центнер ялаагана, алгана баригдаа. Эды ехэ загаһа барилгада ехэхэн хүсэн гаргагдаа. Тэрэниие нимгэнээр хүрэһэн мүльһэн дээгүүр ябажа зөөхэнь бүришье бэрхэшээлтэй байба. Морёор ябахада сүмэрөө. Тиихэдэнь загаһашад бариһан олзоёо шаргада ашаад, бэеэрээ далайн эрье хүрэтэр зөөбэ. Загаһа тушаалгань һүниин хахад хүрэтэр үргэлжэлүүлэгдэһэн байха.

«Харгы гаргагдаа» гэжэ тэдэнэр хэлээ. «Байкал» колхозойхидой загаһа барилгын халуун хаһа ингэжэ эхилһэн байна.

Хоёрдохи үдэртэ загаһа барилгада гараһан Григорий Иванович Кыштымовэй бригада 132 центнер олзотой бусаа. Январиин 4-нэй үдэр Афанасий Захарович Гашевай толгойлдог энэ колхозой гурбадахи бригада 215 центнер загаһа бариһан байна.

Тиигэжэ «Байкал» колхозой загаһашад энэ оной I кварталда 370 центнер загаһа бариха түсэбтэй байһан аад, дүрбэхэн үдэрэй туршада 600 центнер загаһа тушааба.

И. Артюнин.

Шухала хэрэг бүтээгшэд

Погранична совхозой механизатор Гавриил Семенов оролдосотой, шударгы ажалаараа совхоз дотороо суурхаһаар үнинэй. Ямаршье ажалда хүдэлхэдөө амжалта туйлан, һайн һайхан жэшээ харуулжа, дирекци болон парткомой зүгһөө нэгэнтэ бэшэ магтаал, шанда хүртөө.

Мүнөө малай үбэлжэлгын тон харюусалгатай үедэ нүхэр Семенов Хяагтын адагай һаалиин гүүртын 400 гаран толгой эбэртэ бодо малые үбһэ тэжээлээр хангана.

Сугтаа хүдэлдэг нүхэд Ю. Фасхутдинов, Л. Посохов гэгшэдтэеэ тракторта ехэ шарга шагтагалжа, холоһоо тэжээл зөөнэ.

С. Климов.

ХЯАГТЫН МУЗЕЙДЭ

ПЛЕНУМДЭ ЗОРЮУЛАГДАҺАН ВЫСТАВКЭ

Хизаар ороноо шэнжэлгын Хяагтын музейдэ КПСС-эй ЦК-гай ноябриин Пленумдэ зорюулагдаһан выставкэ эмхидхэгдэбэ. Тэндэ экономикын талаар манай ороной туйлалтануудые, мүн Н. С. Хрущевой элидхэлһээ эшэ үндэһэ татан бэшэһэн диаграмма болон таблица табигданхай.

Тэрэшэлэн Буряад республикадамнай тогтоогдоһон үйлэдбэриин управленинүүд, мүн промышленностиие партийна талаар хүтэлбэрилхэ схемэ болон таблицанууд дээрэ харуулагдана. Выставкын дэргэдэ музей харагшадта зорюулагдаһан хөөрэлдөөн үнгэргэгдэнэ.

ГЕОГРАФУУДАЙ ЭКСКУРС

Улаан-Үдын географиин багшанар, хамта 15 хүн музейдэ һаяхан орожо хараба. Тэдэнэр байгаалиин, түүхын, совет үеын байдал харуулһан коллекцитэй танилсаа. Мүн музейн планетарида болон сейсмическэ станцида орожо харабад. Экскурсантнар Сүхэ-Баатарай байра-музейн экспонадуудые, городой түүхэтэ хүшөөнүүдые ехээр һонирхоо.

Географиин багшанар Хяагтын ээрэлгын-трикотажна фабрикын цехүүдээр ябажа хараа.

ҺААЛИШАДТАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Музейн хүдэлмэрилэгшэд Хяагтын совхозой буряад һаалишадтай фермэнүүдээр ябажа, КПСС-эй ЦК-гай ноябриин Пленумэй шиидхэбэринүүд тухай хөөрэлдөөнүүдые хэбэ.

Музейн хүдэлмэрилэгшэд социалис мүрысөөнэй талаар һаалишадай абаһан шэнэ уялгануудаа зохёон бэшэхэдэнь, саашадаа һү һаалгаяа дээшэлүүлхэ талаар хэмжээ ябуулга хараалхадань туһалаа.

ПЛАНЕТАРИ СОО ЛЕКЦИ БОЛОБО

«Марс-1» гэжэ планетэнүүд хоорондын автоматическа станци табилгатай дашарамдуулан, «Марс—космосто хүнүүдэй ниидэлгэ» гэһэн темэнүүдээр лекци шагнаха дуратайшуул олошороо. Энэ темээр лекторнүүд—ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсагшад нүхэд Сампилов, Бадмаев, Ленхоева гэгшэд лекци уншана.

Планетари соо диапозитив харуулан үнгэргэгдэнэ. Тиигэжэ планетарида Хяагта хотын хүдэлмэрилэгшэд, алба хаагшад, һурагшад олоороо эмхитэйгээр орожо лекци шагнана.

Р. Тугутов.

ЭНДЭ ЗАГАҺАН ҮСХЭБЭРИ...

(Большереченскын загаһа үсхэб... заводой түүхэнээ)

Загаһа үсхэбэрилгын заводой хүдэлмэрилэгшэд... гоо.

В. ШИТ...

Аяар эртэ урда сагта Байгал далай дээрэ агнуури хэгшэд жэлэй ямаршье сагта, илангаяа омолиин түрһэеэ хаяжа байхаданьшье, губшажархидаг байгаа һааб даа.

— Байгал далайһаа жэлдээ 100.000 центнер омоли баригдана. Һүүлэй үедэ загаһанай үдэсэ доошолоо,—гэжэ далай шэнжэлжэ үзэһэн профессор М. М. Котов жараад жэлэй үмэнэ тодоруулһан гэхэ.

К. Пантелеев гэгшэ 1919 ондо Сэлэнгэ мүрэн дээрэ загаһа искусственна аргаар үрэжүүлхэ туршалга өөрынгөө һайн дураар хэжэ эхилээ бэлэй. Тиигэжэ Хударын Жилино тосхондо загаһа үсхэбэрилхэ бүлэг хүдэлмэришэд түрүүшынгээ алхам хэжэ ороһон түүхэтэй. Тэрэ үедэ тусхай түхеэрэлгэтэй загаһа үсхэбэрилдэг аппарат үгы дээрэһээ бүхы ажалаа гараараа бүтээдэг һэн.

1924 он. Дээдэ-Үдэдэ Бурнаркомземэй дэргэдэ загаһа үсхэбэрилхэ станци эмхидхэгдэһэн юм. Тус станциие К. Пантелеев ударидажа, түрүүшын жараахай Байгал далайда табиһан бэлэй. Энээнһээ гадна, загаһа үсхэбэрилэгшэ эрдэмтэд А. Кактынь, А. Соллертинский гэгшэд загаһанай түрһэ инкубаторто оруулангүй, нуур сөөрэмүүдтэ табижа олошоруулдаг һэн гэхэ.

Эрдэмтэдэй ... ажаллажа, олон ... ашаар загаһа ... байгуулагдажа, ... олошоруулха эхи... Тиигэжэ 1933 о... скын загаһа үсх... гуулагдаһан түү...

Заводой байгу... шын жэлдэ ом... түрһэн инкуб... байгаа. Тэрэ гэһэ... бүри энэ заводһо... хүү жараахай Б... табигдадаг болоһо...

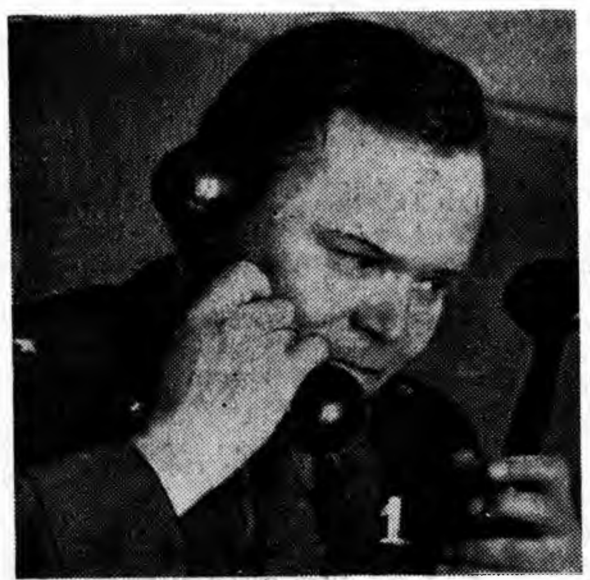
Зүүн-Сибирьтэ ... хидхэгдэһэн энэ ... үйлэдбэриин прак... ноймнай олон һу... жэ байдаг. Заво... Норенко, загаһа ... дүршэлтэй болоһ... гэгшэд залууш... ажалай дүршэлдэ...

Байгша онһоо ... хэбэрилхэ шэнэ ... мүрэн дээрэ, Дэ... Ехэ Чивыркуйда ... раалагдана. Шэнэ ... түрһэнһөө гадна ... нэй түрһэ иск... олошоруулха зори...

биологиин эр...

Фоторепортаж

МИНИИ МИЛИЦИИН ҮДЭР БҮРИИН АЛБАН

Ямар нэгэн ёһо буса ушаралай болоодхибол, «02» гэһэн номертой телефондо хонхододог гурим хүн бүхэн мэдэхэ. Энэ телефоной дэргэдэ ажалшан арадай энхэ тэниглэн ажабайдалые хамгаалан аршалжа байха хүндэтэ хэрэгтэ алба хэгшэд үдэр һүнигүй дежурлажа байдаг шуу. Эдэ нүхэд гансахан эндэ албаяа дүүргэдэг бэшэ, харин олониитын ажабайдалай алишье участок дээрэ ниитын гурим сахин хамгаалжа, сүлөө забдагүй, унтаха нойргүй хүдэлжэ байдаг улад ха юм. «Минии милици намайгаа хамгаална» гээд, Вл. Маяковский омогорхон бэшээ хамнай даа.

...Буряадай АССР-эй Ниитын гурим сахиха министерствын байшан. Үүдэндээ «Харюусалгата дежурна» гэһэн гаршагтай таһалга руу хүнүүдэй забһаргүй һүндэлжэ байхые та харахат. Эндэ дежурлажа байгшада элдэб асуудалтайгаар эрхэтэд хандажал, телефонуудынь жэнгиржэл байдаг.

Үглөөнэй 9 сагта урдахи нүхэрөө халан ороһон милициин майор нүхэр Чернецкиин нэгэ сүүдхын туршада дежурлахаяа һуун сасуунь хоёр телефоной хонхонууд жэнгиржэ, тэдээндэ дары харюу үгэнэ **(1-дэхи зураг).** «Скорая помощь» гэжэ автомашинын хаана хэрэгтэй болоһые, усал ушаруулһан хүнүүдые бариха тухай захиралта тэрэ дары үгтэнэ.

Энэ хөөрэлдөөнэй һүүлээр «ГАЗ-63» гэжэ хүнгэн машина «Прогресс» кинотеатрай хажууда зогсошоно. Үйлсэдэ ябаха гурим эбдэжэ, усал ушаруулһан гэмтэ нюурнууд Кирилов, Тимофеев гэгшэд саг дороо баригдаа һэн.

...Милициин таһагай хүүгэдэй таһалга... Эндэ һаруул, дулаахан, сэбэрхэншье. Диван, зөөлэн стулнууд, элдэб нааданхайнууд, һонирхожо уншамаар номууд таг дээгүүр табятай. Энэ таһалтада журам эбдэһэн 14 наһатай Вася Зайцевые нэгэ милиционер дахуулаад оробо.

— Вася, ши юундэ һургууляа хаяад, үйлсөөр зайжа, үхибүүдээр наншалдажа ябана гээшэбши?—гэжэ үхибүүдэй таһалгын ахалагша инспектор Б. Н. Бодеева эжы шэнгеэр

энэ хүбүүнтэй хөөрэлдэжэ оробо **(2-дохи зураг).** Түрүүшэгээр хэдэршэг зан гаргажа байһан хүбүүн нилээд удаан хөөрэлдэһэнэй һүүлээр зөөлэржэ, алдуугаа мэдэржэ, би иигэжэ ябахаяа болёоб гэжэ үгэеэ үгэнэ.

Үнгэрһэн жэлдэ элдэб ааша гаргажа, хулигантажа, зайгуултажа ябадаг 20 үхибүүдые хүдэлмэридэ нүхэр Бодеева оруулһан, 70 шахуу багашуулые барилгын училищида оруулһан байха юм. Хэдэн удаа гэртэһээ зугадаһан, хулгай худал хэдэг, һургууляа хаяһан Юрий Андреев мүнөө ПВЗ-гэй модельнэ цехтэ 2-дохи гарай модошо дарханаар хүдэлжэ байдаг.

Бригита Халматовна юһэн жэлэй туршада энэ таһалгада ажаллаха зуураа, али хэды олон хатуу шэрүүн, зан муутай, буруу харгы руу орожо ябаһан эдиршүүлые хүмүүжүүлжэ, хүл дээрэнь гаргаа гээшэб даа. Тоолошогүй...

...Автотранспортын айхабтар ехэ хүлгөөтэй байдаг Смолиной нэрэмжэтэ үйлсэ. Гүрэнэй автоинспекциин инспектор, милициин капитан нүхэр Е. М. Катровский эгээ энэ үедэ тус үйлсэдэ гаранхай. Машинануудай хойшо урагшаа гүйлдэхые ехэл хёрхоор адаглан харана. Тиихэ зуураа һэжэг түрэнги гү, али харгыда ябадаг гурим хазагайруулдаг зарим нэгэн жолоошые зогсоогоод, тэдэнтэй зугаалдаг, заабари үгэдэг. документнүүдыень шалгажа үзэдэг ехэл нарин, нятта хүн **(3-дахи зураг).** Ефим Максимович жолоошодой, мүн коллективэйнгээ дунда ехэл хүндэтэй болоһон, хуулита албаяа үнэн зүрхэнһөө дүүргэжэ ябадаг нүхэр юм.

...—Октябрьска районой Таежная үйлсын нэгэ байрада хулгай оробо, туһалыт!—гэжэ телефоноор гуйба.

Тэрэ дарыдаа Октябрьска райсоведэй гүйсэдхэхэ комитедэй милициин таһагай оперативна бүлэгтэй түлөөлэгшэ, милициин ахалагша лейтенант нүхэр Ангашанов, харюусалгата дежурна, ахалагша лейтенант нүхэр Зыбин, мүр мүшхэдэг нохой хүтэлэгшэ ахалагша сержант нүхэр Таракановский «Байкал» нохойтоёо хулгайн болоһон газарта хүрэжэ ерэн сасуу (4-дэхи зураг):

— Энэ мүр үнэрдэ, —гээд нүхэр Таракановский «Байкалдаа» захиралта үгөөдхинэ. Нохойшье газар унхидаад лэ, хүтэлэгшэеэ татан, урагшаа гүйдэлөөрөө дабшана. Хулгай хэһэн Г. гэгшэ тэрэ дороо балшыса баригдаа һэн. Ахалагша сержант Таракановский арбаад жэлдэ милициин органуудта ажаллаха зуураа, «Байкалда» мүшхүүлжэ, али олон хулгайшадые баряаб!

...Эдир хүбүүд, басагад түрүүшынхеэ совет паспорт абаһан үдэрөө бүри мартадаггүй. Железнодорожно райгүйсэдкомой милициин таһагай паспортын столой начальник, милициин майор Н. Б. Хабалтуев али зэргын олон эдир хүбүүд, басагадта түрүүшынь паспорт барюулжа, тэдэниие баярлуулһан, хүхеэһэн байнаб! Мүнөөшье Николай Башухаевич 3-дахи дунда һургуулиин шаби Лиза Толмачева, түмэр замай техникумэй студентнэртэ шэнэ паспортнуудые барюулжа, саашадаа советскэ паспортые нарин нягтаар хадагалжа ябахые, ажалдаа, һуралсалдаа амжалта туйлахыень хүсэбэ.

...Милициин хүдэлмэрилэгшэд хүндэтэйшье, харюусалгатайшье уялга дүүргэнэ. Эдэнэр ажалшан уладай ажана тэниглэн ажабайдалые үдэр һүнигүй наринаар сахин, али зэргын олон алба дүүргэдэг байһыень мэдэнэбди, хүндэлхэ зэргэтэйбди.

С. Балдуевай фототекст.

Энээниие мэдэхэ гүт?

ХЮРӨӨ ЗАГАҺАН

Хюрөө загаһан акулатай нэгэ угтай. Тэрэ хадаа океанай эрье шадар амидардаг, уһанай тон оёороор һамаран ябадаг. Тиихэ үедөө хюрөө шэнги хоншоороо далайн оёорой бур худхан булангиртуулжа, хорхой эдижэ ябадаг юм.

Хюрөө загаһанай зариманиинь арбан метр утатай байдаг. Нэгэ тиимэ загаһые Панамска гарам сооһоо нэгэтэ бариһан гэхэ. Тэрэнэй шэгнүүрынь хоёр тоннооһоо үлүү байгаа гэдэг. Хоёр хажуугаараа хюрөөгэйхидэл адли томонууд шүдэнүүдтэй хоншоорынь хоёр метр утатай байгаа бшуу.

Энэ загаһан гансал океанай оёорой бур сооҳи жэжэ амидарал эдеэд ябадаг бэшэ, зариман даа томонууд осьминогуудые «хюрөөдэжэрхидэг» гэхэ. Осьминогой дайралдабал, хоншоороороо шанга гэгшээр шабхуурдан сохижо, хэһэг болгон татадаг ушартай. Тэрэ хэһэгээ залгижархёод, дахин тэрээндээ добтолжо ородог.

Осьминогые зөөлэн бэетэй, яһагүй һэн туладань таһа удара татахада даншье бараг байшоо. Харин акулые хахадлан сабшаха гээшэ гайтай ха юм даа. Теэд хюрөө загаһан гээшэ тэрэ үйлые бэелүүлжэ шададаг. Зарим ушарта хюрөө загаһан онгосын оёор сүмэ сохидог байна.

Хюрөө загаһан хамартаа хюрөөтэй болошоһон амиды үрэ түрэдэг.

«Юный натуралист» журналһаа абтаба.

ҺУРАГШАДАЙ ОЛИМПИАДА

СССР-эй Наукануудай академиин Зүүн-Сибириин отделени һурагшадай физикэ, математикын олимпиада үнгэргэжэ байнхай. Олимпиадада һургуулиин 8—11 классуудай һурагшад, мүн дунда һургуули дүүргэгшэд хабаадалсаха эрхэтэй. Энээнэй илгаань юуб гэхэдэ, олимпиадада Сибириин бүхы һургуулинууд хабаадалсаха болоно. Олимпиада хадаа гурбан тур болгогдожо хубаагданхай. Нэгэдэхи турынь заочноор үнгэргэгдэхэ юм. Энээнэй бодолгонуудынь Алас-Дурна зүгэй, Сибириин һургуулинуудта эльгээгдэхэ. Бодолгонуудайнгаа харюунуудые иимэ адресаар эльгээхэдэ болохо: г. **Новосибирск, 12. Олимпиада.**

Заочно турай бодолгонуудые бэрхээр, зүбөөр хэжэ, эрхим гэһэн сэгнэлтэдэ хүртэгшэд Улаан-Үдэ хото дуудагдажа, олимпиадын хоёрдохи турта хабаадалсаха болоно. Хоёрдохи турай бодолгонуудынь түрүүшынхи шэнги хүндэшэг байха. Тиихэдэ тоо бодолгын үедэ олимпиадын эмхидхэлэй комитедэй түлөөлэгшэд байлсаха ёһотой. Эндэ бүхы бодолгонуудаа һайнаар хэжэ түрүүлээ һаа, гурбадахи олимпиадада хабаадалсаха эрхэ олохо юм. Энэ олимпиада Новосибирск город шадар—үзэсхэлэн гоё газарта зунай үедэ үнгэргэгдэхэ. Эндэ эмхидхэгдэһэн лагерьта ошохо эрхэ ологшод амарха сэнгэхэһээ гадна, физикэ, математикын элдэб һонинтой танилсаха юм.

Иимэ олимпиада юунэй түлөө үнгэргэгдэнэ гээшэб?

Нэн түрүүн, математикын талаар бэрхэ, шадамар хүнүүдые олошоруулха зорилго табигдана.

Үнгэрэгшэ жэлэй олимпиадада эрхимлэгшэд Новосибирск город шадар эмхидхэгдэһэн физико-математическа һургуулида һуралсана.

Зундаа эндэ ерэжэ амарха эрхэ олохын тула республикымнай һургуулинуудай һурагшад, залуушуул олоороо хабаадалсаха бэзэ.

А. Падиев.

ХИЛЫН САДНАҺАА

Н. С. Хрущевой элидхэл Стокгольмдо хэблэгдэн гараба

СТОКГОЛЬМ, январиин 11. (ТАСС). СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ Н. С. Хрущевой хэһэн «Уласхоорондын мүнөөнэй байдал ба Советскэ Союзай гадаадын политика» гэһэн элидхэл эндэ хэблэгдэн гараба.

Нго Динь Дьем зэрлигшэнэ

ХАНОЙ, январиин 11. (ТАСС). 1954 ондо баталагдаһан Женевын хэлсээе болон уласхоорондын ёһо гуримые эбдэжэ, Холбоото Штадууд болон Нго Динь Дьемэй бүлэглэл Урда Вьетнамда ургаса үгы хэхын, хүнүүдые алахын тулада хорото химическэ бодосуудые хэрэглэнэ. Вьетнамай арадай армиин хэлхеэ холбооной түлөөлэгшын Вьетнам тушаа байгуулагдаһан уласхоорондын комиссида эльгээһэн бэшэг соо Урда Вьетнамай патриодуудай хүдэлөөе дарахын тулада иимэ зэрлиг ааша гаргана гэжэ хэлэгдэнэ.

1962 оной декабриин 10-най үдэр Урда Вьетнамай гурбан самолёдууд Ит тосхоной дэргэдэ болон Япух голой эрьеэр хорото бодосуудые хаяжа, хоёр хүниие алаһан, хоёр хүниие һохор болгоһон, олон хүнүүдые хохидолдо оруулһан байна.

Панамын конгрессэй шиидхэбэри

ГАВАНА, январиин 11. (ТАСС). Холбоото Штадуудай буляажа абаһан Панамска каналай зонодо национальна тугаа хиисхүүлхэ гэһэн шиидхэбэри Панамын национальна конгресс нэгэн дуугаар гаргаһан байна.

«Ямаршье хариин гүрэнэй хуулита шиидхэбэри», Панамын «зайлуулашагүй эрхэдэ» нүлөөлжэ шадахагүй гэжэ национальна конгрессэй шиидхэбэри соо хэлэгдэнэ гээд Пренса Латина агентствын корреспондентын Панамаһаа эльгээһэн мэдээсэл соо хэлэгдэнэ.

«Тус каналай зонодо Панамын бэеэ даанги байдалые дахинаа һэргээхэ эрилтэ табигдана»,—гэжэ корреспондент мэдээсэнэ.

Энэ жэл ехэ һайнаар эхилэгдэбэ

ПХЕНЬЯН, январиин 11. (ТАСС). 1963 оной түрүүшын долоон хоног соо КНДР-эй ажалшад ажалай амжалтануудые туйлана.

Металлургическа болон химическэ промышленностиин министерствэһээ, томо металлургическа заводуудһаа абтаһан мэдээнэй ёһоор, шэнэ жэлэй түрүүшын үдэрһөө эхилжэ түсэбүүд үлүүлэн дүүргэгдэжэ байна.

Шахтёрнууд шэнэ жэлһээ эхилжэ үйлэдбэриин ехэ амжалта туйлана.

Ороной урда Пхенан провинциин эгээ ехэ Синчханска антрацит абадаг шахтёрнууд шэнэ жэлэй түрүүшын табан үдэр соо 4 мянган тонно шулуу нүүрһэ түсэбһөө гадуур абаһан байна.

Киянска тракторна болон Токчонско автомобильна заводууд түсэбөө амжалтатайгаар дүүргэнэ. Хабарай тарилгын эхилтэр эдэ предприятинууд 2 мянган трактор, 2 мянган ашаанай автомашинануудые хүдөө ажахыда эльгээхэ юм.

Кувейдһээ сэрэгүүдээ гаргаха гэжэ Иордани шиидэбэ

ДАМАСК, январиин 11. (ТАСС). Кувейтско-иракска харилсаанай хурсадажа байһан үедэ араб оронуудай лигиин дурадхалаар Кувейдтэ оруулагдаһан сэрэгүүдээ тэндэһээ гаргаха гэһэн шиидхэбэри Иорданиин правительство гаргаба гээд Амманда соносхогдобо.

Чомбее сүүдтэ үгэхэ!

ЛОНДОН, январиин 11. (ТАСС). «Патрис Лумумбые болон тэрэнэй тала баригшадые алалгада хабаадалсаһанайнь түлөө сүүдтэ ороогүйдэнь «Нэгэдэмэл Нацинуудай Организаци Чомбетэй ямаршье харилсаа байгуулха ёһогүй»,—гэжэ Ганын президент Кваме Нкрумын хэһэн мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

«Аюулгүйн Соведэй 1961 оной февралиин 21-дэ гаргаһан, Патрис Лумумбые болон тэрэнэй тала баригшадые алаһанай түлөө харюусалгатай нюурнууд сүүдтэ үгтэхэ ёһотой» гэһэн резолюцида Ганын правительство ехэ найдажа байдаг гээд мэдүүлгэ соонь заагдана.

Хизаар... шэнжэлэлгы...

ШЭНЭ...

Улаан-Үдын ... рэмжэтэ хизаа... жэлэлгын музе... таһагай дэргэд... нарай, байгаал... шодой секци... Секцидэ даб ... шүүлээ. Тэдэнэ... нойнгоо байгаа... тэрэниие сах... туһалха гэһэн ... табина.

Шэнэ жэлэй ... «Краевед» гэжэ ... түрүүшын номе... рээн дотор бэ... риалнууд тон ... «Манай эндэ ... буудые тэжэ... хамгаалха т... Пильманэй ст... той.

В. Я. ...

Үни удаан, ... һэнэй удаа р... бьяата врач В... Егорова наһа б...

В. Я. Егоров... ластиин Алайр... та тосхондо 18... юм.

Совет засага... һаа хойшо тэр... риин болон Аг... улаан гэр даа...

Удаань Моск... нын хоёрдохи ... жэ, уушханай ... гын республика... тэ врачфтизиат... гэлжэ хүдэлөө...

Ажалдаа г... найнгаа түлөө ... БурАССР-эй Х... мотаар, «Элүү... отличник» гэ... шагнагдаа юм.

Вера Яковле... гэрэлтэ дурас... хагүй.

Бү...

Редактор Ц. Ц. ...

Манай адрес, телефо...

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Улан-Удэ, ул. Лен...
ФОНЫ РЕДАКЦИИ: редактора—46-32, зам. ред... ответ. секретаря—27-37, отделов: партийной жизн... —24-74, сельского хозяйства, советского строитель... ры—47-59, промышленности, транспорта, инфор... литературы и искусства—34-05, писем и рабсел... отдел переводов и корректорская—35-95, бухга... Для междугородных переговоров — 16.
Гор. Улан-Удэ, типография Министерс... Бурятской АССР.

Н0011. Зак...